

Saila Kautoniemi (XAMK)

Laura Oikarinen (LAB)

OMAOHJAAJATYÖ NUORTEN VÄYLÄSSÄ

Kehittämissuunnitelma ja opas

Opinnäytetyö

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK)

2023

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	sosionomi (AMK)
Tekijä/Tekijät	Saila Kautoniemi ja Laura Oikarinen
Työn nimi	Omaohjaajatyö Nuorten Väylässä, Kehittämissuunnitelma ja opas
Toimeksiantaja	Nuorten Väylä Oy
Vuosi	2023
Sivut	43 sivua, liitteitä 4 sivua
Työn ohjaaja(t)	Ann-Mari Sippu ja Elina Kosonen

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää omaohjaajatyön tämänhetkistä tilaa ja kehittää sitä laadukkaammaksi ja yhteneväisemmäksi Nuorten Väylä Oy:n kaikilla osastoilla. Omaohjaajuus on työmenetelmä ja omaohjaaja on lastensuojelun sijaishuollossa se henkilö, joka on lapselle nimetty ja on päävastuussa lapsen asioiden kokonaisuuden hallinnasta. Kyseessä on toiminnallinen opinnäytetyö. Konkreettisenä tuotoksena teimme omaohjaajuuteen oppaan, jota voidaan käyttää Nuorten Väylän kaikilla osastoilla.

Tilaaajayritys Nuorten Väylä Oy on Kymenlaaksossa toimiva, lastensuojelun sijaishuollon palveluja tarjoava yritys. Nuorten Väylällä on kaksi yksikköä. Tirvalla toimivat Pysäytys- ja Kuntoutusosastot ja Kuusankoskella Jiippi- ja Sata-maosastot. Jokaisella osastolla on seitsemän (7) asiakaspaikkaa.

Tässä opinnäytetyössä lähestyimme omaohjaajuutta teoriapohjasta, jolle se perustuu. Ohjaajuuden, kiintymyssuhteiden, mentalisaation, vuorovaikutuksen ja osallisuuden ymmärtäminen on oleellista, jotta laadukas omaohjaajatyö on mahdollista. Tässä opinnäytetyössä on myös tutkimuksellinen osa-alue, jossa olemme laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen keinoin selvittäneet kyselyllä omaohjaajatyön nykytilaa ja kehittämistarpeita Nuorten Väylässä.

Teorian ja tehdyn kyselyn perusteella olemme koonneet oppaan omaohjaajatyöhön Nuorten Väylälle. Se sisältää teoretietoa siitä, mihin omaohjaajatyö perustuu ja tietoa omaohjaajatyön vastuista ja sisällöstä. Lisäksi oppaaseen on koottu vinkkejä erilaisten aihealueiden käsittelyyn. Oppaan avulla mahdollistuu tavoitteenakin ollut omaohjaajatyön yhdenmukaisempi toimintamalli ja sen avulla on mahdollista lisätä omaohjaajatyön tasalaatuisuutta.

Asiasanat: lastensuojelu, omaohjaaja, ohjaus, kiintymyssuhde ja vuorovaikutus

Degree title	Bachelor of Social Services
Authors	Saila Kautoniemi and Laura Oikarinen
Thesis title	Personal instructor work at Nuorten Väylä, development plan and guide
Commissioned by	Nuorten Väylä Oy
Time	2023
Pages	43 pages, 4 pages of appendices
Supervisors	Ann-Mari Sippu and Elina Kosonen

ABSTRACT

The objective of this thesis was to study the current state of personal instructor work and gather the theoretical base on which it is based. The commissioner of this study was Nuorten Väylä, which is a company operating in Kymenlaakso offering child welfare substitute care services. The objective was to create a guide for personal instructors so that the personal instructor work could develop in quality and in consistency throughout the organization of Nuorten Väylä.

In this thesis the subject was approached first from the theoretical base on which the personal instructor work is based, focusing on understanding the ways in mentorship, attachment, mentalization, interaction and participation that is essential in doing high-quality personal instructor work. It was also done by means of qualitative research when the staff and supervisors were approached with open questionnaires.

Through research and content analysis of questionnaires it was evident that the knowledge on personal instructor work as well as the quality of it varied greatly within the company. Based on theory and research it has been possible to put together a guide for personal instructor work in Nuorten Väylä. It contains theoretical information on what personal instructor work is based on and information about the responsibilities and content of personal instructor work. In addition, the guide also contains methods and tips for dealing in various situations that one is likely to face while working as a personal instructor.

Keywords: residential childcare, personal instructor, guidance, attachment and interaction

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	OMAOHJAAJUUS LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLLOSSA	6
2.1	Ohjaus	7
2.1.1	Ohjauksen prosessi ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tasot	9
2.1.2	Traumainformoitu työote sekä ratkaisu- ja voimavarakeskeisyys	12
2.2	Kiintymyssuhteet.....	13
2.2.1	Kiintymyssuhteen rakentuminen	14
2.2.2	Kiintymyssuhdemallit	15
2.2.3	Korjaavat kokemukset.....	16
2.3	Vuorovaikutus	18
2.3.1	Sanallinen eli verbaali viestintä.....	19
2.3.2	Sanaton eli nonverbaali viestintä	21
2.4	Mentalisaatio.....	23
2.5	Osallisuus	24
3	TILAAJAYRITYKSEN ESITTELY	25
3.1	Lastensuojelun avo- ja sijaishuolto	26
3.2	Lastensuojelutyötä ohjaavat lait, asetukset ja säädökset	27
4	OPINNÄYTETYÖN PROSESSI.....	28
4.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	28
4.2	Konstruktivistinen kehittämistyön malli	29
4.3	Opinnäytetyön eteneminen.....	30
5	OMAOHJAAJATYÖ NUORTEN VÄYLÄSSÄ.....	32
5.1	Nuorten Väylän omaohjaajatyön tämänhetkinen tilanne.....	32
5.2	Tulokset	36
6	OPPAAN TOTEUTTAMINEN	37
7	ARVIOINTI.....	39
7.1	Luotettavuus ja eettisyys	40

7.2	Itsearviointi	41
7.3	Tulevaisuuden haasteita ja kehittämissuhteita.....	42

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje

Liite 2. Kyselylomake henkilöstölle

Liite 3. Kyselylomake esihenkilöille

Liite 4. Oppaan sisällysluettelo

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena ja sen tilaajayrityksenä on toiminut Nuorten Väylä Oy, joka tarjoaa lastensuojelun sijaishuollon palveluita Kymenlaaksossa 12–18-vuotiaille lapsille. Opinnäytetyöprosessi on lähtenyt liikkeelle loppuvuonna 2022 ja opinnäytetyö on toteutettu keväällä ja kesällä 2023. Nuorten Väylä on tämän opinnäytetyön avulla halunnut selvittää omaohjaajatyön tämänhetkistä tilannetta ja mahdollistaa sen kehittämisen tasalaatuisemmaksi kaikilla Nuorten Väylän osastoilla. Tämä opinnäytetyö on toteutettu osana sosionomiopintoja ja sen tekeminen on toteutunut kahden eri ammattikorkeakoulussa opiskelevan opiskelijan yhteistyönä.

Opinnäytetyömme viitekehys nojaa samoihin asioihin, joilla voidaan perustella omaohjaajatyötä työmenetelmänä, eli ohjaukseen, kiintymyssuhteisiin, vuorovaikutukseen, mentalisaatioon ja lapsen osallisuuteen. Tutkimuksellinen osa-alue opinnäytetyössämme toteutettiin siten, että teetimme kyselyt johtoryhmälle sekä omaohjaajatyötä toteuttaville ohjaajille selvittääksemme tämänhetkistä omaohjaajatyön tilannetta osastoilla sekä sen kehittämistoiveita. Kehittämissuunnitelman tarkoituksena oli omaohjaajatyön kehittäminen tasalaatuisemmaksi ja johdonmukaisemmaksi. Opinnäytetyön tuotoksena olemme laatineet oppaan omaohjaajatyön tueksi. Omaohjaajatyö lastensuojelussa on merkittävää, sillä se edistää lapsen turvallisen kiintymyssuhteen syntymistä (Sinkkonen 2018, 175). Oppaassa on kerrottu, mikä on omaohjaaja ja miksi omaohjaajatyö on tärkeää sekä mihin se työmenetelmänä perustuu. Tämän jälkeen olemme koonneet yleisiä ohjeita, miten toimia sijoituksen eri vaiheissa sekä ideoita ja menetelmävinkkejä erilaisiin tilanteisiin, joita omaohjaaja voi työssään kohdata. Tutkimuksen ja oppaan tekemisessä olemme hyödyntäneet konstruktivistista kehittämistyön mallia.

2 OMAOHJAAJUUS LASTENSUOJELUN SIJASHUOLLOSSA

Sijoituksen alussa lapselle nimetään omaohjaaja tai omaohjaajat. Omaohjaajuudella, myös nimitystä omatyöntekijä käytetään, tarkoitetaan lastensuojelussa laajasti käytössä olevaa työmenetelmää, jossa nimetty työntekijä tai työntekijäpari ottaa hoitaakseen ja vastuulleen tietyn lapsen hoidon ja kasva-

tuksen suunnitelmallisen suunnittelun ja sen toteutuksen arvioinnin. Omaohjaaja pyrkii luomaan luottamukseen perustuvan vuorovaikutussuhteen lapseen. Omaohjaaja osallistuu palaveriin ja pitää aktiivista yhteyttä tämän lähiverkostoihin ja yhteistyötahoihin. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101.) Sinkkonen sen sijaan luettelee kirjassaan omaohjaajan tehtäviksi lapsen arjen jäsentämisen, yhteyshenkilönä toimimisen (esimerkiksi huoltajat ja sijaishuoltopaikka sekä muut yhteistyötahot) sekä muut käytännön tehtävät (Sinkkonen 2018, 177). Omaohjaajuudesta käytetään rinnakkaisia ja osittain päällekkäisiä termejä, kuten avaintyöntekijä tai omatyöntekijä. Tässä opinnäytetyössä käytetään käsitettä omaohjaaja, kyseessä ei ole sosiaalihuoltolain (1301/2014) 42. §:n tarkoittama omatyöntekijä. Nämä käsitteet ovat kuitenkin kirjallisuudessa ja arjessa käytössä päällekkäin. Käytämme tässä opinnäytetyössä selkeyden ja yhtenäisyyden vuoksi käsitettä omaohjaaja tai ohjaaja puhuessamme ohjaus- ja kasvatustyötä tekevästä aikuisesta ja käsitettä lapsi puhuessamme sijaishuollon asiakkaasta. Lastensuojelulain (417/2017) 6. §:n mukaan alle 18-vuotias on lapsi ja 18–24-vuotias on nuori.

Ohjaaja on sijaishuollossa se henkilö, joka huolehtii lapsesta arjessa. Ohjaajan tehtävänä on luoda mahdollisimman vakaa perusta lapselle kasvaa. Vakkaan perustan luomiseen tarvitaan ohjaajalta saatavilla oloa ja herkkyyttä vastata lapsen tunnereaktioihin. Ohjaajan tehtävänä on myös auttaa lasta käsittelemään tunteitaan. Toteutuakseen se tarvitsee omaohjaajalta myös hyväksyvää asennetta, jonka varassa lapsen itsetunto kehittyy, sekä yhteistyötä lapsen kanssa, joka mahdollistaa osallisuuden kokemuksen ja toimintaa lapsen kuulumisen tunteen lisäämiseksi. (Parker & Ashencaen Crabtree 2020, 254–255.)

2.1 Ohjaus

Ohjauksessa ohjaaja antaa huomiota, aikaa ja kunnioitusta. Sen tarkoitus on keskustelun keinoin lisätä ohjattavan kykyä parantaa omaa elämäänsä haluamallaan tavalla, prosessimaisesti työskennellen. (Onnismaa 2021.) Ohjaus terminä koostuu osa-alueista, joita ovat oppiminen, tiedon antaminen, neuvonta, terapia ja konsultaatio. Ohjauksessa on aina kyse näiden elementtien yhteisvaikutuksesta, mutta niiden painotukset vaihtelevat tilanteesta riippuen. (Vänskä ym. 2011, 19.)

Ohjaaminen on vuorovaikutuksellista tukemista, jolle on monta rinnakkaistermiä, kuten keskusteluhoito, psykoterapeuttinen asennoituminen, terapeuttinen työskentely tai hoitotyö, psykososiaalinen työ, coaching-työ ja tukiviestintä. Tavoitteena ohjauksessa on antaa vuorovaikutuksen keinoin ihmiselle kokemus elämänhallinnasta, tukea ja kuunnella jo olemassa olevia voimavaroja ja auttaa ihmistä löytämään ratkaisuja haasteisiinsa sekä mahdollistaa voimaantumisen kokemus. (Vilen ym. 2005, 17–19, 23.)

Ohjausta voidaan lähestyä erilaisista näkökulmista. Kun ihmistä ajatellaan holistisella eli kokonaisvaltaisella ihmiskäsityksellä on tärkeää huomioida, että myös ohjauksen katsantokannalta on hedelmällisintä käyttää ohjauksessa tilanteeseen parhaiten sopivaa näkökulmaa tai näkökulmia. (Vilen ym. 2005, 32, 79–81.) Ohjaajan tulee pystyä asettautumaan lapsen asemaan myös silloin, kun lapsi ei käyttäydy toivotusti. Ohjaajan tulee kyetä ammatillisuuteen ja harjoittaa kaikissa tilanteissa oikeudenmukaisuutta ja tasokasta huolenpitoa. Näin ohjaajan ja lapsen välinen suhde pysyy eettisesti oikeana ja on ammatillisesti, emotionaalisesti empaattinen.

Psykodynaamisessa ohjauksessa eli psykoterapeuttisessa asennoitumisessa huomioidaan kohtaamisessa asiakkaassa liikkeelle lähteneitä, aikanaan asiakkaan historiassa kesken jääneitä tai vääristyneitä kehitysprosesseja ja pyritään korjaamaan niitä ohjaajan ja ohjattavan välisessä suhteessa. Kognitiivisessa ohjauksessa lähestytään ohjausta muistin, ajattelun, kielen ja oppimisen näkökulmasta. Tunnetuimpia menetelmiä ovat olleet Albert Ellisin (1913–2007) RET eli rationaalisemotionaalinen ajattelutapa, jossa nähdään psyykkisen pahoinvoinnin johtuvan tilanteiden vääristä tulkinnoista ja ohjauksen tarkoituksena on muuttaa epäjohdonmukaiset ajatuskuviot johdonmukaisiksi, eli muuttaa ajattelua, ja Aaron T. Beckin (1921–2021) malli, joka korosti minäajattusten ja –havaintojen merkitystä. (Vilen ym. 2005, 79–194.)

Narratiivisessa ohjauksessa on kyse nimensä mukaisesti tarinallisesta näkökulmasta, tämä on vuorovaikutuksellisesti tasa-arvoinen näkökulma, sillä tarinan loppu on aina arvoitus ja tarinallisuuden avulla voidaan luoda erilaisia tulevaisuuksia. Kriisiteoreettisesta näkökulmasta katsoen ohjausta lähestytään ymmärtämällä asiakkaan kohtaamaa elämänkriisiä ja pyritään ohjaamaan

asiakasta ymmärtämällä kriisistä selviytymisen prosessia. Ratkaisu- ja voimavarakeskeisessä ohjauksessa ratkaisuja haetaan tavoitekeskeisesti, keskittyen niiden löytämiseen joko nykyhetkestä tai tulevaisuudesta. Verkostokeskeisessä ohjauksessa yksilö nähdään osana systeemiä ja täten ohjauksen on tärkeää kohdistua siihen verkostoon, jossa ihmisen haaste on ilmennyt. Tämä ajattelutapa keskittyy voimavaroihin, mutta katsoo, että yhdelle verkoston jäsenelle tapahtunut kriisi koskettaa koko verkostoa ja ohjauksen on täten kohdistuttava koko verkostoon. Konstruktivistisen ohjauksen kannattelevana ajatuksena on niin ohjaajan kuin ohjattavankin asiantuntijuus ja sen työmenetelminä ovat dialogisuus ja vastavuoroisuus. Konstruktivistinen ohjaus on laajempi ajattelutapa ja yhdistetään usein toiseen ohjauksen näkökulmaan esimerkkinä kognitiiviskonstruktiiivinen suuntaus, jossa on tilaa myös ihmisen tunteille ja kaikille kokemuksille. (Vilen ym. 2005, 79–194.)

Omaohjaajatyö antaa erinomaisen mahdollisuuden toteuttaa ohjaustyötä, jossa lastensuojelun sijaishuollossa olevan lapsen on mahdollista läheisen ja saatavilla olevan aikuisen kanssa työstää kohtaamiaan haasteita ja löytää itsestään voimavaroja tehdä itselleen oikeita päätöksiä. Tällä tavalla lapselle mahdollistetaan voimaantumisen kokemuksia, onnistumisia ja mahdollisuus korjaavaan kokemukseen. Jokainen ohjaustilanne on kuitenkin yksilöllinen ja jokainen ohjaaja toteuttaa omaohjaajatyötään omalla persoonallaan, kuten ihmistyössä aina, on jokainen kohtaaminen mahdollisuus vaikuttaa. Lapsen elämässä voi tapahtua isokin muutos onnistuneen ohjauskokemuksen ja kohtaamisen avulla (Mönkkönen 2018, 19).

2.1.1 Ohjauksen prosessi ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tasot

Jokainen suhtautuu ohjaustilanteeseen eri tavoin. Ohjaustilanne onkin aina uudenlainen ja elävä, kummaltakin osapuolelta mukautumista vaativa tilanne. Ohjaustilanteessa sen kehittymiseen vaikuttavat niin ohjaajan kuin lapsen tilanne ja vallitsevat roolit. Ohjaajan on muokattava omaa toimintatapaansa liittyen ohjattavan eli lapsen sen hetkiseen suuntautumiseen nähden siten, että syntyy jaetun asiantuntijuuden tila ja lapsi liikkuu ohjatun roolista kohti itsenäisyyttä. (Vänskä ym. 2011, 64–68.) Tätä prosessia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jota ohjaus toimintana on, voidaan kuvailla myös eri vuorovaikutuksen tasoilla, näitä tasoja ovat tilanteessa olo, sosiaalinen vaikuttaminen, peli,

yhteistyö ja yhteistoiminta. (Mönkkönen 2007, 109–123; Mönkkönen 2018, 122–123.)

Tarkasteltaessa ohjaamistilannetta lapselle uutena tilanteena, on hyvin luonnollista, ettei hän pysty uudessa tilanteessa asettamaan yksilöityjä tavoitteita tai edes erottamaan tilanteeseen liittyviä sisältöjä toisistaan. Tällöin ohjattavalla eli lapsella tässä yhteydessä on *suuntautumaton lähestymistapa* ohjaustilanteeseen. Aiemmat kokemukset ja niistä muodostuneet ennakko-oletukset ovat vahvasti läsnä, ja voimavarat kuluvat oman selviytymisen miettimiseen. Ohjaajan on hyvä tässä tilanteessa selkeyttää ohjattavalle lapselle omaa rooliaan, ohjauksen tarkoitusta ja tavoitteita. Ohjaajan tulee kertoa tilanteen etenemisestä ja omista tavoitteistaan ohjauksessa. Ohjaajan on hyvä kertoa esimerkiksi aiheista, joista ohjaustilanteissa tullaan puhumaan.

(Vänskä ym. 2011, 64–65.) Tämä vaihe on tyypillinen uudessa tilanteessa, kuten uuteen sijaishuoltopaikkaan tullessa, jolloin kaikki on lapselle uutta. Tällöin liikutaan tilanteessa olon- ja sosiaalisen vaikuttamisen tasoilla puhuttaessa sosiaalisen vuorovaikutuksen tasoista. (Mönkkönen 2007, 109–123; Mönkkönen 2018, 122–123.) Ohjaajan tehtävänä tässä vaiheessa on sallia omalla toiminnallaan lapsen suuntautumattomuus, luoda vuorovaikutuksen ja luottamuksen ilmapiiri, jossa lapsi voi päästä yli hämmennyksestään ja alkaa sallia itseään ohjattavan (Vänskä ym. 2011, 64–65).

Lapsella voi myös olla aiempia huonoja kokemuksia, joko ohjaustilanteista, ohjaajista tai vaikka sijaishuoltopaikoista. Tämä saattaa tuoda haasteita ohjaukselle. Mikäli ohjattavalle lapselle nousee hyvin kielteisiä tunteita alun ohjaustilanteissa voi kysymys olla *minädefensiivisestä lähestymistavasta* ohjaukseen, jossa lapsi tulkitsee ohjaustilanteen itseään uhkaavaksi. Selviytyäkseen tilanteesta hän saattaa pyrkiä hallitsemaan tilannetta esimerkiksi esittämällä ihannelasta, vetäytymällä, aggressiivisella käytöksellä tai heittämällä tilanteen leikiksi. (Vänskä ym. 2011, 64–65.) Ohjaajalle tilanne voi olla haastava ja tällöin liikumme pelitasolla sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, ilmassa on kilpailu ja eriävät intressit (Mönkkönen 2007, 109–123; Mönkkönen 2018, 122–123). Ohjaajan tulee pienin askelin rakentaa luottamussuhdetta lapseen ja antaa ohjaustilanteissa onnistumisen kokemuksia ja positiivista palautetta pienistäkin edistysaskelista. Minädefenssissä oleva lapsi saattaa päästä eteenpäin tilanteesta helpommin vertaisohjauksen avulla, jossa esimerkiksi toinen lapsi

ohjaa uutta sijaishuoltopaikkaan saapunutta lasta. Tällöin palaute tulee samassa elämäntilanteessa olevalta ja näiden vertaisten yhteisen kielen kautta. (Vänskä ym. 2011, 64–65.)

Alkuhämmennyksen mentyä ohitse ja ohjausprosessin päästyä liikkeelle voi lapsi alkaa vaikuttamaan kiinnostuneelta ja aktiivisesti ohjausprosessissa mukana olevalta. Ohjaustilanteet ovat muodostuneet tutuksi ja ohjattava pystyy muistamaan aiempia keskusteluja. Ohjaustilanteet toistavat itseään. Ohjaaja ottaa vetovastuun ja lapsi vastaa. Kyseessä on *suoritus- ja toistamissuuntautunut* suuntautuminen ohjaukseen, tällöin kyseessä on yhteistyöntaso, mutta vuorovaikutus liukastelee helposti vielä pelin ja sosiaalisen vaikuttamisen tasolle. Lapsi ei ota vastuuta tai motivoitu. Hän vetoaa ohjaajan asiantuntijuuteen ja vaatii tältä vastauksia tai tietoa sen sijaan, että työskentelisi itse yhdessä ohjaajan kanssa. Tässä tilanteessa, päästäkseen pois ohjaajalähtöisyydestä, on tärkeää herättää lapsen omaa ajattelua, saada lapsi itse pohtimaan omia kysymyksiä ja vastauksia, sekä saada ohjattavan oma motivaatio heräämään tukemalla tämän omaa vastuunottoa tilanteessa. (Mönkkönen 2007, 109–123; Mönkkönen 2018, 122–123; Vänskä ym. 2011, 64–65.) Ohjattavan alkaessa ymmärtämään asioita ja antamaan kokemuksilleen oman historiansa kautta merkityksiä tai tulkintoja, sekä vähitellen alettua pohtimaan, miten voisi näitä oppimiaan asioita soveltaa parantamaan nykyhetken tilannetta konkreettisesti, on lapsi suuntautunut ohjaukseen *merkityksen ja soveltamisen* kautta. Tällöin lapsi motivoituu, alkaa autonomisesti työskentelemään kohti tavoitteita, joita usein itse asettaa. Ohjattava saa omasta toiminnastaan hallinnan ja onnistumisen kokemuksia, jotka motivoivat eteenpäin. Lapsi kysyy, haastaa ja vaatii ohjaajan jaettuun ohjauskokemukseen, jossa vallitsee yhdessä tekeminen. (Vänskä ym. 2011, 65–67.) Yhteistoiminnan tasolla vuorovaikutuksessa ja ohjauksessa on mahdollista luottamus ja vaikuttaminen (Mönkkönen 2007, 109–123; Mönkkönen 2018, 122–123).

Lapsi voi olla myös täysin motivoitumaton, vetäytynyt ja olla ottamatta vastaan ohjausta. Tällöin suuntautuminen ohjaukseen on *omistautumatonta eli orientoitumatonta*. Pelin- ja tilanteessaolon tasojen haasteet on tässä hyvä huomioida, kuten vallankäyttö ja tilanteen yksisuuntaisuus (Mönkkönen 2007, 109–123; Mönkkönen 2018, 122–123). Syynä tähän voivat olla minädefenssit tai se

voi yksinkertaisesti olla kiinni ohjaajan ja ohjattavan henkilökemioista, valtasuhteista tai lapsi ei pysty näkemään ohjauksen tavoitteissa omakohtaista hyötyä tai merkitystä. Ohjaajan tehtävänä on auttaa lasta löytämään näitä merkityksiä ja tavoitteita. Ohjattavan heikko sitoutuminen tai motivaatio ohjauksen hyväksymiseen voi olla seurausta siitä, että ohjaajan ja ohjattavan päämäärät tai tavoitteet eivät kohtaa. Ohjaajan tulee tunnistaa lapsen ohjauksen suuntautumistapa ja lähestyä lasta siten, että ohjaajan toimet vahvistavat lapsen itseohjautuvuutta ja voimavaroja. (Vänskä ym. 2011, 67–68.) Ohjaus on liukuva prosessi, jossa niin prosessin vaihe, kuin vallalla olevan vuorovaikutuksen taso vaihtelee. Toimittaessa sijaishuollon ympäristössä, tulee myös huomioida monet samaan aikaan käynnissä olevat ohjauksen prosessit eri henkilöiden välillä.

2.1.2 Traumainformoitu työote sekä ratkaisu- ja voimavarakeskeisyys

Kun mietitään lastensuojelun sijaishuollon kenttää ja sinne tulleita lapsia, voidaan lähes poikkeuksetta sanoa, että heillä on taustallaan jo jonkinlainen trauma. Traumalla tarkoitetaan kokemusta, jossa on rikkoutunut sisäänrakennettu tarve yhteenkuuluvuuden, arvokkuuden ja turvan kokemisen alueella. Puhuttaessa traumainformoidusta työotteesta nousee avainasemaan ohjaajan eli kohtaavan henkilön oma näkökulman vaihtaminen *sinussa on vikaa*-ajattelusta *mitä sinulle on tapahtunut*-ajatteluun. Ymmärtämällä trauman vaikutuksia ja tukemalla PCE-tekijöitä eli positiivisia lapsuudenkokemuksia, voidaan lisätä lapsen resilienssiä ja antaa mahdollisuus toipumiseen. Omaohjaajan yhtenä tehtävänä on antaa näitä positiivisia kokemuksia, joiden puutteen voidaan sanoa olevan haitallisempaa, kuin ACE-tekijöiden eli lapsuuden aikaisen epäsuotuisten kokemusten. Ohjaajan kohdatessa lapsi traumainformoidusti on tärkeää vaalia turvan tunnetta ja vahvistaa sitä, auttaa lasta ymmärtämään menneisyyden vaikutus nykyisyyteen ja tuntemaan itsemyötätuntoa. Korjaavien kokemusten kautta on mahdollista tukea lapsen itsesäätelyä, resilienssiä ja asettumista omaan itseensä valtaistuneena. (Westerlund-Cook s.a, 83–86, 96–97.)

Ratkaisukeskeisyydestä puhutaan usein lyhytterapioiden yhteydessä. Ratkaisukeskeisyytenä voidaan kuitenkin pitää mitä tahansa teoreettista näkökulmaa tai työmenetelmää silloin, kun keskitytään haasteiden syiden etsimisen sijaan

niiden ratkaisemiseen. Samalla vahvistetaan ohjattavan voimavaroja ja mahdollistetaan onnistumisen kokemuksia. (Vilen ym. 2005, 123–124.) Ratkaisukeskeisyys on esimerkiksi sijaishuollon arjessa lapselle annettavia tehtäviä. Tehtäviä, joiden tarkoitus on siirtää huomio haasteista tavoitteisiin, toipumista tukeviin ja parantuneena elämänhallintana näyttäytyviin piirteisiin. Ongelman sijaan voidaan käyttää lapsen kanssa termiä *opeteltava taito*. (Vilen ym. 2005, 144.) Ratkaisukeskeisyyttä voidaan käyttää, mikäli ohjattava eli lapsi itse tiedostaa työstettävän asian ja on halukas työskentelemään sen parissa. On tärkeää, että haasteesta ylipääseminen on ylipäättään realistista ja se on rajattavissa. Ohjaajan tehtävänä on huolehtia, että tavoite on tarkkarajainen ja oikea-aikaisesti annettu lapselle tehtäväksi, jotta sen saavuttaminen on mahdollista, asetetuissa aikarajoissa. Tavoitteen saavuttaminen on aina tilanne, jota tulee juhlistaa ja ohjaajan tulee yhdessä tehtävän tekijän kanssa reflektoida käytyä matkaa. (Payne 2021, 168–171.)

Ratkaisu- ja voimavarakeskeisiä toimintamalleja yhdistää voimavaroihin keskittynyt fokus. Lapsen voimavarojen kartoittaminen ja hyödyntäminen haasteiden edessä kuuluu asiaan. Näille toimintamalleille on yhteistä, että ymmärtään ohjaajan ja ohjattavan erilaiset todellisuuskäsitelmät ja tuodaan keskiöön lapsen kuunteleminen sekä luottamus tämän voimavaroihin ja taitoihin. Yhteistä on myös ohjauksen menetelmien monipuolinen käyttö ja kielen käytön hyödyntäminen. Lisäksi näitä toimintamalleja yhdistävät tulevaisuuteen katsominen, toiveisuus ja tavoitteet. (Sesay 2013.)

2.2 Kiintymyssuhteet

Kiintymyssuhteella tarkoitetaan psykiatri ja psykoanalyttikko John Bowlbyn (1907–1990) luomaa kiintymyssuhdeteoriaa, joka kuvaa lapsen ja tämän hoivaajan tunnesuhdetta sekä sen muodostumista ja sen eri variaatioita. Kiintymyssuhteella on kaksi merkitystä, toinen on eloonjääminen ja toinen liittyy psyykkiseen kehitykseen. Bowlby katsoo, että kiinnostukseen ympäristöstään ja toisista ihmisistä sekä pystyäkseen tunnesäätelyyn on lapsella oltava kokemus siitä, että häntä ja hänen mieltään kannatellaan mielessä kokonaisvaltaisesti, turvallisesti ja hyväksyen. (Viinikka 2014, 17–20.)

2.2.1 Kiintymyssuhteen rakentuminen

Kiintymyssuhde lähtee rakentumaan lapsen elämän ensihetkestä alkaen. Kiintymyssuhde rakentuu lapsen ja hoivaajan välille vuorovaikutuksen pohjalta. Hengissä pysyäkseen vauva tarvitsee lähelleen aikuista/aikuisia, jotka pitävät hänen tarpeistaan huolta. Vauvaiässä varhaisimmat kokemukset liittyvät usein nälän tyydyttämiseen ja muun epämukavuuden poistamiseen. Aikuisen käyttäytymisestä ja vauvan reaktioista siihen muodostuu lapsen mieleen sisäisiä työmalleja, joiden perustalle varhaiset kiintymyssuhteet rakentuvat. Kun nämä vuorovaikutustapahtumat toistuvat samankaltaisina, syntyy vauvan mieleen muistijälkiä. Tapahtumien toistuessa riittävän monta kertaa samankaltaisina, syntyy yleistyksiä eli representaatioita. Representaatioista tulee hiljalleen suurempi kokonaisuus, josta muovautuu vuorovaikutustapahtumalle pieni skenaario tai käsikirjoitus. Tämä prosessi tarkoittaa sitä, että lapsi oppii luottamaan siihen, että aikuinen huolehtii hänestä ja hänen tarpeistaan. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 23–27; Sinkkonen 2018, 39–40.)

Lapsi ei kuitenkaan saa tarvitsemaansa ilman aikuisen sensitiivisyyttä tai mentalisointia. Aikuisen sensitiivisyys eli herkkyys tarkoittaa aikuisen kykyä vastata lapsen viesteihin asianmukaisesti ja oikea-aikaisesti. Mentalisaatio sen sijaan tarkoittaa kykyä ymmärtää, että vuorovaikutuksessa on kaksi erillistä ja erilaista mieltä, jotka voivat olla keskenään vuorovaikutuksessa. Turvallinen kiintymyssuhde lähtee rakentumaan, kun lapsi elää ennakoitavassa maailmassa ja saa tuoda kaikenlaiset tunteet esiin ilman pelkoa siitä, että hänet hylättäisi. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 23–27; Sinkkonen 2018, 39–40.)

Kiintymyssuhteet muuttuvat ja muuttavat muotoaan lapsen kasvaessa. Lastensuojelun sijaishuollon piirissä olevilla lapsilla on usein haasteita kiintymyssuhteissaan. Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita kiintymyssuhdehäiriötä. (Parker & Ashencaen Crabtree 2020, 254.) Kiintymyssuhteelle voivat aiheuttaa vaurioita muun muassa kaltoinkohtelu, fyysinen tai emotionaalinen laiminlyönti, fyysinen, henkinen tai seksuaalinen väkivalta. Esimerkiksi vanhemman liiallinen päihteiden käyttö altistaa lapsen tukahduttamaan omat tarpeensa ja toiveensa, jopa tunteet. Vanhemman päihteiden käyttö kaataa liikaa vastuuta lapselle itselleen, jota hänen ei missään nimessä tarvitsisi kantaa. Lapsi ei saa elää lapsen elämää. Usein nuoruudessa ja aikuisuudessa tällaisen lapsuuden

eläneet hakeutuvat samankaltaisiin suhteisiin, jotka perustuvat uhrautuvaan toisesta huolehtimiseen. (Sinkkonen 2018, 122.)

2.2.2 Kiintymyssuhdemallit

Psykologi Mary Ainsworth (1913–1999) havainnoi äitien ja vauvojen arkea sekä arjessa tapahtuvaa vuorovaikutusta ensin Ugandassa ja myöhemmin Baltimoressa. Kiintymyssuhteiden luokittelu perustuu Ainsworthin havaintoihin ja niiden pohjalta kehitettyyn vierastilannemenetelmään, jonka pohjalta on nimetty kolme erilaista kiintymyssuhdemallia. Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi saa elää ennakoitavassa maailmassa, jossa saa tuoda kaikenlaiset tunteet esiin. Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsen ei tarvitse pelätä hoivaajan hylkäämistä tunteiden näyttämisen vuoksi. Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsella on mahdollisuus käyttää voimavarojaan ympäristön ja maailman tutkimiseen oppiakseen uusia asioita. Turvallisella kiintymyssuhteella on yhteys hyvään sosiaaliseen ja tiedolliseen kehitykseen. (Sinkkonen 2018, 45–47.)

Ainsworth nimesi myös turvattoman kiintymyssuhteen, mutta turvattomassa kiintymyssuhteessa on kaksi eri muotoa; välttelevä ja ristiriitainen. Välttelevässä kiintymyssuhteessa lapsi on oppinut siihen, että hänen tulee selviytyä itsenäisesti voimakkaista tunnekuohuista eikä saa niihin hoivaajan apua tai tukea. Lapsi ei uskalla näyttää tunteitaan, sillä on oppinut, että intensiiviset tunteet kuten esimerkiksi kiukuttelu tai lohdutuksen tarve, ajavat hoivaajan kauemmas lapsen luota. Välttelevän kiintymyssuhteen omaava lapsi seuraa hyvin tarkasti hoivaajan reaktioita, jotta voisi vastata niihin hoivaajan toivomalla tavalla. Ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa sen sijaan hoivaajan tunnereaktiot lasta kohtaan ovat olleet epäjohdonmukaisia, eikä lapsi pysty ymmärtämään syytä hoivaajan epäjohdonmukaiselle käytökselle. Lapsesta tulee epävarma, joten tästä syystä lapsi lisää omien tunteidensa intensiteettiä, jotta saisi hoivaajan reagoimaan itseensä. (Sinkkonen 2018, 45–47.)

Kuitenkin Ainsworthin vierastilannemenetelmässä havaittiin jo 1970-luvulla lapsia, joiden käytös tai käyttäytyminen ei sopinut mihinkään kolmesta yllä olevista kiintymyssuhdemalleista. Täten Mary Main ja Judith Solomon nimesivät organisoitumattoman kiintymyssuhteen. Tällaisen kiintymyssuhteen omaavat

lapset ovat usein olleet kaltoinkohdeltuja ja elämä on ollut täynnä erilaisia tunnekuohuja. Lapsi on oppinut, että mikään sanottu asia ei toteudu ja hoivaaja on epäluotettava. Tämä on johtanut siihen, että lapsi ei ole löytänyt mitään toimivaa kiintymyssuhdestrategiaa. (Sinkkonen 2018, 124–129.) Organisoitumattoman kiintymyssuhteen lisäksi on nimetty reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö. Reaktiivista kiintymyssuhdehäiriötä esiintyy lapsilla, jotka ovat kokeneet elämänsä aikana useita hylkäämiskokemuksia. Reaktiivisessa kiintymyssuhdehäiriössä esiintyy kahta erilaista muotoa, estoton ja estynyt. Estottomasti käyttäytyvä lapsi lähestyy tuntemattomia ihmisiä varautumattomasti, kun taas estyneesti käyttäytyvä lapsi on vetäytyvä eikä lapsi ole vastavuoroisessa kontaktissa juuri ollenkaan. Estyneesti käyttäytyvä lapsi ei hae hoivaajalta lohdutusta tunnekuohuihin eikä myöskään pysty säätämään tunteitaan. (Sinkkonen 2018, 134–136.)

2.2.3 Korjaavat kokemukset

Sijaishuollossa omaohjaajuus tarjoaa lapselle mahdollisuuden luoda turvallisen kiintymyssuhteen. Omaohjaajan tehtävänä on luoda kokonaiskuva lapsen elämästä, osallistua palavereihin, toimia yhteyshenkilönä eri tahoihin sekä huolehtia muista käytännön asioista. Arjen jäsentämisen lisäksi omaohjaajuudella ja omaohjaajalla on lapselle myös psykologinen merkitys. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että lapsi tietää hänen olevan omaohjaajansa mielessä ja että omaohjaaja huolehtii hänen asioistaan. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 241; Sinkkonen 2018, 177.)

Monilla sijaishuollossa olevilla lapsilla on haasteita kiintymyssuhteissaan ja niitä korjaava kokemus voi syntyä, kun lapsella on elämässään turvallinen ja luotettava aikuinen. Lastensuojelussa lapsen kiintymyksen kannalta suhde omaohjaajaan on merkityksellinen, silloin kun se on lapsen tarpeita vastaava ja pysyvä. Omaohjaajasuhteen tarkoitus on tarjota lapselle korjaavia kokemuksia. Korjaavia kokemuksia voivat antaa kuulluksi tulemisen hetket, kasvava ymmärrys omista kokemuksista ja toistuvien käyttäytymismallien havaitseminen ja itseluottamuksen kohoaminen. Tunnesuhteena omaohjaajasuhde on ammatillinen, mutta se on ehdottomasti myös kiintymyssuhde. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 100–103.)

Korjaava kokemus voi syntyä myös esimerkiksi hartioiden hieromisen yhteydessä. Kuten Sinkkonen (2010) toteaa kirjassaan, fyysisen hellyyden puutteessa kasvaneet lapset pyytävät sijaishuollossa työskenteleviä ohjaajia hieromaan hartioitaan. Hartioiden hieronta on kosketuksena turvallinen, sillä se tapahtuu niin sanotusti turvallisella alueella ja hierottavan ei tarvitse kohdata koskettavaa henkilöä katseellaan. Hieronnan avulla voidaan antaa lapselle korjaavia kokemuksia. (Sinkkonen 2010, 51.)

Vaikka kiintymyssuhdevaurioiden korjaaminen voi viedä aikaa, on tärkeää muistaa, että muutos on mahdollinen ja itselleen haitallisen toiminnan voi pysäyttää. Muutokseen lapsi useimmiten tarvitsee kuitenkin suojaavia tekijöitä. Resilienssillä eli ihmisen psyykkisellä joustavuudella ei voida yksiselitteisesti perustella sitä, että miksi toiset selviytyvät vastoinkäymisistä ja toiset eivät. Tutkijat ovat tulleet siihen lopputulokseen, että suojaavista tekijöistä turvallinen ihmissuhde on siihen kaikista paras. (Sinkkonen 2012, 42–44.) Ja turvallisen ihmissuhteen rakentumiseen omaohjaajatyöllä pyritään. Turvallisen kiintymyssuhteen rakentumista voidaan tukea riittävän hyvällä vuorovaikutuksella. Riittävän hyvällä vuorovaikutuksella tarkoitetaan omaohjaajan mukautumista lapsen ikäkaudelle ominaisiin tarpeisiin, joka tarkoittaa sitä, että omaohjaaja osaa ottaa huomioon lapsen ajankohtaiset kehityshaasteet. Hyvään vuorovaikutukseen liittyy vahvasti myös omaohjaajan herkkyys eli sensitiivisyys viesteihin, joita lapsi yrittää kertoa. Omaohjaajan on tärkeää ymmärtää lapsen käyttäytymisen taustalla olevat tunnetilat. Lapsella tulee olla tunne, että kaikki hänen tunteensa hyväksytään eikä häntä hylätä niiden näyttämisen vuoksi. Sijaishuollon arkeen kuuluu hyvin vahvasti myös arjen struktuurit, rutiinit ja säännönmukaisuus. Näihin kuuluu esimerkiksi aamu- ja iltarutiinit, säännölliset ruokailut, yhteinen tekeminen, ryhmät ja nukkumaanmenoajat. Arjen struktuurit jäsentävät lapsen elämään ennakoitavan rytmin ja ennakoitavuus on osittain edellytyksenä sille, että turvallinen kiintymyssuhde syntyy. (Sinkkonen 2012, 269–270.) Lastensuojelussa työskentelevien ohjaajien on tärkeää tietää kiintymyssuhteista ja niiden merkityksestä, sillä se auttaa ymmärtämään lasta ja hänen käytöstään sekä vastaamaan lapsen tarpeisiin hänen kehitystään tukevalla tavalla (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 164).

Turvallisen kiintymyssuhteen syntymistä voidaan pitää lastensuojelun tärkeimpänä tehtävänä (Sinkkonen 2018, 175). Jotta omaohjaajasuhteessa tapahtuu

kiintymyssuhteiden häiriöiden korjaantumista ja uudelleenoppimista on välttämätöntä, että samaistumista omaohjaajaan tapahtuu. Samaistuminen voi olla kokonaisvaltaista tai osittaista. Osittainen samaistuminen voi esimerkiksi näkyä samankaltaisina mielipiteinä omaohjaajan kanssa, vaatteissa tai kuunnellussa musiikissa. Ei myöskään ole tavatonta, että sijaishuollossa oleva lapsi haaveilee tulevaisuudessa tekevänsä sosiaalialan töitä. (Kyrönseppä & Rautainen 1993, 102–103.)

2.3 Vuorovaikutus

Vuorovaikutus ihmisten välillä koostuu niin verbaalisesta kuin nonverbaalista viestinnästä eli sanallisesta ja sanattomasta viestinnästä (Vänskä ym. 2011, 47–50). Verbaali ja nonverbaali viestintä voivat, joko tukea toistensa viestejä, tai olla ristiriidassa keskenään (Vilen ym. 2005, 20). Vuorovaikutus on keskeistä ihmisten kanssa tehtävässä työssä, ammattilaisen eli ohjaajan tulee hyödyntää niin verbaalista, kuin nonverbaalistakin viestintää. Vuorovaikutuksen tavoitteena on yhteinen ymmärrys. Osaamista tulee löytyä niin opetus-, ohjaus-, dialogisen-, kuin neuvonnallisen vuorovaikutuksen parista. Ammatillisessa vuorovaikutuksessa on kyse empatiasta, läsnäolosta, tilan antamisesta ja luottamuksen rakentamisesta. (Koivisto 2019.)

Kommunikaatio on kuitenkin sen ytimessä ja ihmisen kokemus omasta itsestään ja olemassaolostaan rakentuu vuorovaikutussuhteissa, yhteydessä toiseen ihmiseen. Se, että kokee tulevansa kuulluksi, nähdyksi, kohdatuksi sekä arvostetuksi ja yhteydessä toiseen ihmiseen olevaksi on perustavaa laatua psyykkiselle hyvinvoinnille. Jotta lapsi voisi saada mahdollisuuden omien tuntekokemustensa säätelyyn ja oman käyttäytymisensä hallintaan tarvitsee hän rauhoittavaa ja kannattelevaa läsnäoloa, empatian ja hyväksytyksi tulon kokemuksia. (Nurmento & Turpeinen 2016, 29–32.) Omaohjaaja on tässä avainasemassa ja hänen työnsä nojaa vuorovaikutustaitoihin. Jokainen lapsi on yksilöllinen emmekä voi koskaan olla varmoja siitä, että millä tavoin vuorovaikutuksesta tulisi onnistunut. Tästä syystä vuorovaikutusosaaminen vaatii omaohjaajalta paljon ammatillista osaamista. (Mönkkönen 2018, 33.)

Ihminen hakee vuorovaikutussuhteista täyttymystä sosioemotionaalisiin tarpeisiinsa, joita ovat mahdollisuus peilata ja olla yhteydessä toiseen ihmiseen, läheisyys, turvallisuus, yhteys ja kuulluksi tuleminen. Hän kaipaa kunnioittamisen ja kunnioituksen tunteita ja mahdollisuuden säilyttää kasvonsa, taustatuokea, uskoa ja toivoa. Lisäksi ihminen haluaa tilaa olla oma itsensä, kasvaa omaksi itsekseen ja ulkopuolelta asetettuja rajoja. Ihminen ei voi olla ihminen ilman toista ihmistä ja kuulumista yhteisöön, kokemusta hyödyllisyydestä ja mahdollisuutta tarkastella todellisuutta yhdessä toisen ihmisen kanssa. (Vilen ym. 2005, 43–56.)

Vuorovaikutuksessa olennaista on myös kuuntelun taito. Se edellyttää osajaltaan hyvää itsetuntemusta, halua ymmärtää sekä tarkkaavaisuutta ja taitoa hyödyntää mentalisaatiota oman erillisyyden säilyttämiseksi. On myös pystyttävä erottamaan olennainen, joskus hyvinkin polveilevasta kommunikaatiosta. Hyvään kuuntelemisen taitoon kuuluu läsnäolo, joka mahdollistaa dialogisen vuorovaikutuksen ja jossa ihminen pystyy työstämään omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan. Ohjaaja pystyy tarjoamaan asiantuntijatietoa lapsen oman pohdinnan tueksi ja näin voidaan päästä tarkastelemaan asioita uudesta näkökulmasta ja ohjaaja voi hyödyntää omaa osaamistaan ja kokemustaan lapsen hyväksi. Dialogisessa vuorovaikutuksessa ja kuuntelussa ei kuitenkaan tarvitse päästä lopputulokseen, jossa osallistujat ovat samaa mieltä, kun taas aktiivisessa kuuntelussa eivät kuuntelijan rooli tai omat ajatukset tule niin selkeästi esiin. Ammatillinen kuuntelu koostuu luottamuksen rakentamisesta, harkinnasta, eettisestä herkkyydestä, läsnäolosta ja kyvystä elää epävarmuudessa sekä kognitiivisesta osaamisesta yhdistettynä tilannetajuun. (Gothóni 2020, 9, 16, 97, 104, 122.)

2.3.1 Sanallinen eli verbaali viestintä

Kun halutaan viestiä jotain asiaa, vaikuttaa tai luoda yhteyttä toiseen ihmiseen käytetään tähän kieltä ja sanoja. Suurin osa arjen vaikuttamistyöstä tapahtuu sanallisen viestinnän kautta. Asian ytimen välittäminen toiselle ihmiselle ymmärrettävässä muodossa perustuu kielellisiin mielikuviin, ajatuksiin ja käsitteisiin. Viestin saaminen tehokkaasti perille vaatii sen tuojalta paneutumista tapaan, jolla viesti kyseisessä tilanteessa otettaisiin vastaan kaikkein tehokkaimmin. Olemassa ei ole yhtä selkeää puheopin kaavaa, jota seuraamalla voisi

aina onnistua sanallisen vaikuttavan viestin välittämisessä. Sanallisessa viestinnässä, myös ohjaustyössä, on kuitenkin tärkeää tietää ja tunnistaa erilaisia vaikuttamisen konteksteja, sekä osata käyttää erilaisia viestinnällisiä taktiikoita. Erityisen tärkeää on tiedostaa, että miten asia sanotaan, on yhtä tärkeää, kuin mitä sanotaan. (Honkanen 2016, 222, 225, 229.)

Sanallisessa viestinnässä on kiinnitettävä huomiota erityisesti seuraaviin kielen käytön tapoihin: Ohjaajan on hyvä kiinnittää huomiota *puhenopeuteen*, jossa puhujan, ohjaajan, on hyvä säätää puhenopeuttaan vastaamaan keskustelukumppanin, lapsen, puhenopeutta. Nopeampi puhe voi myös heikentää vastapuolen reflektiivisen ajatteluprosessin toimintaa ja näin vähentää vastalauseita. On tärkeää kiinnittää huomiota myös *puheen jämmäkkyyteen*, eli siihen onko puhe voimatonta ja epävarmaa, vai voimakasta ja varmaa, joka lisää puhujan uskottavuutta. Lisäksi *kielen intensiteetillä* eli värikkyydellä on merkitystä, puheen uskottavuutta voi lisätä lisäämällä sopivasti erilaisia tunnepainotteisia sanoja tai käyttämällä tehokeinona mielikuviin vetoavaa kieltä. (Honkanen 2016, 229–230.) Huumorin käyttö on myös hyvä tehokeino, mutta mikäli huumoria käytetään väärässä kohdassa tai väärään aikaan sen käyttö voi tulehduttaa vuorovaikutustilanteen (Hurme & Kyllönen 2014, 95).

Suurin osa haastavista tilanteista ohjaustyössä on mahdollista selvittää ja ohittaa sanallisella vuorovaikutuksella. Jokainen ihminen on kuitenkin yksilö ja tilanteen laukeamiseksi on ohjaajan pystyttävä käyttämään erilaisia lähestymistapoja ja rooleja. Näitä voivat olla ymmärtävä, auktoriteetti, hoivaava ja ihmettelevä. Ohjaaja johtaa vuorovaikutustilannetta valitsemastaan roolista etenevänsä. Ohjaaja voi käyttää sanallisen vaikuttamisen keinoina muun muassa arvostusta, vetoomusta, ohjausta, tarjousta, uhkausta ja pakkoa. Sanallisessa suostuttelussa ohjaaja voi lähestyä tilannetta merkityksellisyyden, moraalien, kokemuksen ja aiemman toiminnan muisteluun, pystyvyyden tai virallisuuden kautta. (Hurme & Kyllönen 2014, 94–97.)

Aino Juusola ja Sini Vehkaoja käsittelevät artikkelissaan Kohti muutosta – muutoksen motivoiminen yhteistyössä lapsen ja nuoren kanssa (2018) haastattelumenetelmin tehtävää lapsen ja nuoren kohtaamista lastensuojelun ympäristössä. Lapsen kohtaaminen tasavertaisena keskustelijana ja avoimien kysymysten esittäminen sekä aikuisen ymmärrys siitä, että hän ei voi tietää mitä

lapsi on kokenut, lisää lapsen aktiivista toimijuutta omassa elämässään, vahvistaa pystyvyyden kokemusta ja motivoi muutokseen. Kokemuksista puhumisen on huomattu vähentävän posttraumaattisia oireita. Eheyttävää kokemusta voi tukea jo pelkästään läsnäololla ja kuulluksi tulemisen kokemuksella. Puheksi ottaminen on ensisijaisen tärkeää. Tärkeä osa haastattelumenetelmiä on myös se, että aikuinen ei säikähdä kuulemaansa eikä tulkitse, tarjoten näin aidon kuulluksi tulemisen kokemuksen. (Juusola & Vehkaoja 2018, 167–180.) Omaohjaajatyö nojaa usein tähän luottamuksellisen ja keskusteleavan ihmissuhteen voimaan. Sijaishuollossa lapsi tarvitsee ihmissuhteen ohjaajan kanssa, jossa ohjaajalla on taito läsnäoloon ja tarpeeksi henkistä tilaa tarjota turvallinen vastaanotto lapsen tunnemyrskyille. Yhteys toiseen ihmiseen luodaan pohdiskelevan ja reflektiivisen keskustelun kautta (Siegel 2014, 200–201, 245–250). Keskustelu muuttuu parantavaksi silloin, kun ihmissuhde ja tilanne ovat osallistujille turvallisia ja keskustelun dialogisuudesta huolehditaan (Haarakangas 2008, 71–78). Kun vuorovaikutuksessa toteutuu vastavuoroisuus parantaa se yksilön hyvinvointia ja antaa merkityksen tunteita. Vastavuoroisuus lisää tasa-arvoisuuden ja kuulluksi tulemisen tunnetta ja sisältää kiittolisuuden, empatian, tyytyväisyyden ja rakkauden tunteita. (Törrönen 2018.)

2.3.2 Sanaton eli nonverbaali viestintä

Nonverbaali viestintä on tiedonvaihtoa ilman sanoja. Ihmisen käytöksestä ja toiminnasta tulee kommunikaatiota, jos vastapuoli asettaa sille merkityksiä, joko tietoisesti tai tiedostamatta. (Honkanen 2020, 213, 216.)

Vuorovaikutuksesta puhuessa usein sanotaan, että ihminen painottaa enemmän sanatonta viestintää. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että sen painoarvo on viestintätapojen ristiriitatilanteessa sanallista viestintää suurempi. (Vänskä ym. 2011, 47–50.) Asia ei kuitenkaan ole niin yksinkertainen ja voidaan sanoa, että vaikutus riippuu viestintätilanteesta eli kontekstista. Tieteellisesti ei ole pystytty näyttämään toteen, että nonverbaalilla viestinnällä olisi suurempi vaikutus kuin verbaalilla, molemmat ovat tärkeä osa vuorovaikutusta ihmisten välillä. (Honkanen 2016, 216.)

Ihminen viestii nonverbaalisti erilaisia kanavia pitkin. Kinesteettisesti tulevat kehon liikkeet ja asennot, kasvojen kautta ilmeet ja silmistä voimme havaita

katsekontaktin tai sen välttelyn, pupillien reagoinnin ja silmien liikkeen. Haptista kanavaa pitkin tulevat niin oman kuin keskustelukumppanin kehon koskettaminen. Ihmisen fyysinen olemus antaa myös omat viestinsä muun muassa sukupuolesta, etnisestä taustasta, viehättävyydestä ja vaatetuksesta. Tapamme käyttää tilaa antaa myös omat viestinsä, on merkitystä, miten liikumme tilassa, tulemmeko lähelle vai pysymmekö kauempana. Hajuaistinkanavaa pitkin liikkuvat tuoksut, kuten feromonit ja hiki. Samalla vastaanotamme tietoa esimerkiksi toisen ihmisen hygieniasta. Myös ihmisen ajankäyttö on nonverbaalin viestinnän kanava, on merkitystä sillä teemmekö montaa asiaa samanaikaisesti ja annammeko toisen ihmisen odottaa itseämme. (Honkanen 2016, 213.) Yksinkertaisesti sanottuna sanattoman viestinnän osa-alueita ovat eleet, ilmeet, vaatteet, asennot, äänen säätely, tilankäyttö, katsekontakti ja kosketus (Vänskä ym. 2011, 47–50).

Lastensuojelun sijaishuollossa omaohjaaja on hyvin lähellä ohjattaviaan, kosketus on voimakas ele niin hyvässä, kuin pahassakin. Haluamme tässä nostaa sen erikseen esille sen erityislaatuisuuden vuoksi. Hyvä kosketus tutkitusti voimaannuttaa ja korjaa, kun taas negatiivinen kosketus vahingoittaa. Viime vuosina esillä ollut Me too -kampanjointi on nostanut keskusteluun ja myös ammatillisenkin kosketuksen pariin liittyvän seksuaalisen häirinnän. Koskettamisesta tulisi aina kertoa etukäteen, tai pyytää siihen lupa. Koskettaminen tulee tehdä siten, että se on tavoitteellista ja perusteltua. Kosketusta ohjaavat ohjaajan ammattieettiset- ja tiedolliset perusteet sekä lainsäädäntö. Kosketusta ei kuitenkaan tulisi pelätä, mutta sen käytössä tulee aina käyttää harkintaa. Lisäksi ohjaajan tulee tiedostaa globaalin yhteiskunnan mukanaan tuoneet kosketukseen ja vuorovaikutukseen tulleet monet erilaiset sosiaaliset- ja kulttuuriset arvot. Ohjaajan tehdessä työtään hyvin lähellä ohjattavaansa ja suhteen perustuessa vuorovaikutukseen ja luottamuksen ilmapiiriin, jossa pyritään saamaan lapselle korjaavia kokemuksia, on välittävän kosketuksen käyttö melko yleistä. Kosketus ei ole välttämätöntä, mutta omaohjaajan kosketuksen tarkoitus on välittää myönteistä tunnetilaa. Kyse ei ole henkilökohtaisten tunteiden välittämisestä vaan empatian ja huolenpidon osoittamisesta. Välittävä kosketus on yleensä ohimenevä, kuten kosketus käteen tai taputus olkapäälle. Välittävänä kosketuksena pidetään myös sijaishuollossakin melko yleistä tapaa hieroa lapsen hartioita. Kiinnipitotilanteisiin liittyvä koskeminen on nimeltään suojaavaa kosketusta, joka on merkitykseltään kontrolloivaa ja

etäännyttävää. Jokainen ihminen omaa omanlaisensa koskettamisen tavan ja kulttuurin, tämä koskee niin lapsia kuin ohjaajiakin. Erityisen tärkeää on ammatillisen kosketuksen käyttämisessä tilannetajun hallinta ja ihmistenlukutaito. (Kinnunen ym. 2019, 16–20, 53–61, 70–71.)

2.4 Mentalisaatio

Mentalisaation katsotaan kehittyneen kiintymyssuhdeteorian pohjalta. Mentalisaatio on ihmiselle hyvinkin luontainen tapa miettiä toisen ihmisen käyttäytymisen taustalla vaikuttavia tunteita, ajatuksia ja aikomuksia. Reflektiivinen työote tulee esiin yhteyden hakemisessa, tavassa seurata toisen ihmisen hienovaraista viestintää, kuten äänenpainoja tai ilmeitä ja vastata näihin siten, että se tukee lasta yhteyden ylläpitämisessä ja sanoittaa asioita, joille ei aiemmin ole löytynyt sanoja. (Viinikka 2014, 6, 17, 171–172.) Yksilöiden mentalisaatiokyky ei ole stabiili tila, vaan se voi samallakin yksilöllä vaihdella eri tilanteissa. Parantuneeseen mentalisaatiokykyyn tähtäävät kaikki vaikuttavat psykoterapiamuodot ja mentalisaatiotekniikka eli tietoista tunnetilojen mentalisaatiota käytetään ehkäisevänä työmenetelmänä muiden muassa Vanhempien ja lasten suhteeseen kohdistuvassa työssä, lasten kasvatustyössä ja kouluissa, esimerkiksi kouluväkivaltatyössä. (Larmo 2010.) Mentalisaatioon nojaa moni asia omaohjaajatyössä ja se on työmenetelmä, joka on perustavanlaatuisen omaohjaajuuden onnistumisen kannalta. Kun ihminen ymmärtää toista siten, kuten tämä ymmärtää itseään, mahdollistaa se hyvän vuorovaikutuksen (Laitinen & Ollikainen 2017, 10).

Lapsen ollessa sijoitettuna pidempään omaohjaajan tehtävä on tukea lapsen valmiuksia mentalisointiin (Sinkkonen 2018, 178). Lapsen mentalisaatiokyky kehittyy luonnostaan, kun vanhempi on emotionaalisesti läsnä ja kiinnostunut lapsestaan. Mikäli vanhempi ei pysty eläytymään lapsensa maailmaan tai kokee lapsensa tunnetilat itselleen pelottavina tai vieraina jää mentalisaatiokyvyn kehittyminen vajaaksi (Larmo 2010). Mentalisaatiokyky tarkoittaa yksilön kykyä ymmärtää, että ihmistä ohjaavat hänen omat ajatuksensa. Se tarkoittaa myös kykyä erottaa omat ajatukset ja tunteet toisen ihmisen ajatuksista ja tunteista. (Sinkkonen & Kalland 2011, 72.) Lääketieteen tohtori ja koulutuspsykoanalytikko Anneli Larmo, mainitsee artikkelissaan Mentalisaatio – kyky pitää

mielessä (2010) esimerkin, jossa lapsi on lopettanut käyttämästä mentalisaatiokykyään, sillä ajatus siitä, että vanhempi tietoisesti vahingoittaa häntä on ylitsepääsemätön. Tämä toiminta asettaa lapsen alttiiksi esimerkiksi väkivalalle, sillä hän ei enää pysty ennakoimaan vanhempaansa. Joskus traumatisoitunut lapsi on herkistynyt toisten tunnetiloille, tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että he pystyisivät mentalisoimaan omia tunteitaan vuorovaikutussuhteessa. (Larmo 2010.)

Ajatuksena on, että mentalisoivassa kommunikaatiossa, tässä ohjauksen kontekstissa, ohjaaja peilaa oman mielensä sisältöä lapsen mielen sisältöön varmistuen samalla ymmärtääkö keskustelun toinen osapuoli käsiteltävää asiaa samoin. Voidaan puhua myös toisen ajatuksen peilauksesta ja merkkauksesta. Mentalisaation tilanteessa mahdollistuu ymmärretyksi tuleminen, jonka katsotaan olevan yhtä perustavanlaatuisesti tärkeää kuin rakastetuksi tuleminen. Kun omat ajatukset heijastuvat toisesta ihmisestä tarjoaa se mahdollisuuden parantavaan kokemukseen ja muutokseen molempien osapuolien ajattelussa. (Laitinen & Ollikainen 2017, 10.)

Mentalisaatiokyvyn kehittymisen edellytyksenä on, että lapsi on itse ollut lapsuudessaan mentalisoivien aikuisten mielessä. Vanhemman on tärkeää peilata ja vahvistaa omia tunnetiloja. Tätä kautta aikuinen viestii lapselle, että ymmärtää mitä lapsen mielessä liikkuu. Aikuinen ei saa torjua, ohittaa tai vähätellä lapsen tunnetta tai kokemusta eikä lähteä liikaa lapsen tunteeseen mukaan. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 45.) Mentalisaatiokyky kehittyy aidoissa kohtaamisissa ja se kehittyy vielä nuoruusiässä, jolloin abstraktisen ajattelun kehittyminen lisää ymmärrystä (Larmo 2010). Omaohjaajatyössä on, mentalisaatio huomioiden, mahdollista auttaa lasta erottamaan ulkoinen ja oma sisäinen todellisuus toisistaan, oppimaan uusia käytösmalleja ja tukea lapsen oman identiteetin syntymistä.

2.5 Osallisuus

Lapsen osallisuus on lastensuojelutyön keskiössä ja perustuu lapsen oikeuksiin, jotka on määritelty YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa. Lapsen oikeudet koskevat kaikkia alle 18-vuotiaita ihmisiä. Jotta osallisuuden voidaan kat-

soa lapsen kohdalla toteutuvan, tulee huolehtia siitä, että lapsi kohdataan siten, että hän tuntee omia ajatuksiaan arvostettavan. Hän saa keskustella aikuisen kanssa itselleen tärkeistä asioista ja osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon. (Nivala 2010, 18–25.) Omaohjaajan tärkeä tehtävä on huolehtia tämän oikeuden toteutumisesta, mahdollistaa se ja tarvittaessa toimia lapsen äänenä.

Osallisuus on kasvun ja kehityksen peruselementti. Se on mahdollisuutta olla mukana itseä koskevien asioiden käsittelyssä, arvioimassa sen toteutumista ja osallistumassa sen toteutukseen. Osallisuus mahdollistaa ihmiselle tilaisuuksien saada oma ääni kuuluviin. Osallisuuden toteutuminen mahdollistaa myös identiteetin kehityksen. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2023c.) Omaohjaaja tukee omalla toiminnallaan lapsen osallisuutta.

Solidaarisuuteen liittyvät tunteet, kuten kiintymys, sympatia ja empatia usein motivoivat vastavuoroisiin tekoihin, jolloin ihmisten välillä on sosiaalisen tuen ilmapiiri ja vuorovaikutus on merkityksellistä. Vastavuoroisuuden teot kertovat saadun arvostuksen laadusta vahvistaen osallisten olemassaoloa. Ne lisäävät merkityksellisyyden tunnetta, jonka mukana tulee tunne hyväksytyksi tulemisesta ja joukkoon kuulumisesta sekä tunne oikeudesta osallistua toimintaan. Osallisuutta voidaan siis myös kuvata tunteena yhteenkuuluvuudesta. (Törrönen 2018.)

3 TILAAJAYRITYKSEN ESITTELY

Nuorten Väylä Oy on lasten sijaishuollon palveluita tarjoava yksityinen perheyrittäjä Kymenlaaksossa. Nuorten Väylä Oy on perustettu vuonna 2016. Nuorten Väylällä on kaksi sijaishuollon yksikköä, Tirvalla ja Kuusankoskella. Tirvalla on kaksi osastoa, yksi (1) perustason ja yksi (1) erityistason. Kuusankoskella on kaksi (2) erityistason osastoa. Yksi osastoista on pysäytys- ja arviointiosasto ja toinen osasto on profiloitunut psyykkisesti oireileville nuorille. Sijaishuollon yksiköt ovat tarkoitettu huostaanotetuille tai avohuollon tukitoimena sijoitetuille lapsille, jotka ovat 12–18-vuotiaita. (Nuorten Väylä s.a. Yritys; Sijaishuolto.)

Toimintaperiaatteina ovat lapsen arvostaminen ja kuuleminen. Tämä tarkoittaa konkreettisesti sitä, että Nuorten Väylässä ajatellaan lapsella olevan oikeus olla osallisena ja aktiivisessa roolissa omassa elämässään koskevissa asioissa. Työskentelyä toteutetaan yhdessä lapsen ja tämän lähiverkoston kanssa. Nuorten Väylässä halutaan rikkoa rajoja ja muuttaa lastensuojelun käsitteitä sekä oletuksia. (Nuorten Väylä s.a. Yritys.)

Nuorten Väylä kannustaa ja tukee lasten koulunkäyntiä. Yksiköt tarjoavat peruskouluikäisille pienryhmäohjausta koulunkäyntiin koulunkäynnille suunnatuissa tiloissa. Opetuksesta vastaavat koulunkäynninohjaajat ja opetuksesta vastaava opettaja on Nuorten Väylän yksikön lähikoulusta, joka vieraillee yksikköjen kouluissa säännöllisesti. Ensisijaisena koulupaikkana on lapsella kuitenkin aina lähikoulu, Tirvan yksiköllä se on Valkealan yläkoulu ja Kuusankosken yksiköllä Naukion yhtenäiskoulu. Lapsen mahdollisimman normaalin arjen, osallisuuden ja vertaisryhmäkontaktin mahdollistamiseksi Nuorten Väylän lapset käyvät peruskoulunsa lähikoulussa, jos vain heidän koulukuntoisuutensa ja olosuhteet sen sallivat. (Nuorten Väylä s.a. Koulupalvelut.)

Nuorten Väylä on neljän (4) yrittäjän yritys, heistä kaksi toimii aktiivisesti yrityksessä, toinen hallintojohtajana ja toinen toimitusjohtajana. Yksikönjohtajien esihenkilönä toimii palvelujohtaja. Nuorten Väylän molemmissa yksiköissä toiminnasta vastaa yksikönjohtajat. Yksikönjohtajien työparina on vastaava ohjaaja. Nuorten Väylässä työskentelee koulutukseltaan lähihoitajia, sosionomeja (AMK), yhteisöpedagogeja (AMK) ja sairaanhoitajia (AMK) sekä nuoris- ja vapaa-ajanohjaajia. Nuorten Väylä toimii työnantajana noin 40 henkilölle tällä hetkellä.

3.1 Lastensuojelun avo- ja sijaishuolto

Lastensuojelun avohuollon tarkoituksena on parantaa lapsen ja perheen elämäntilannetta kuntouttavien tukitoimin. Avohuollon sijoitus perustuu vapaaehtoisuuteen ja kaikista tukitoimista sovitaan asiakassuunnitelmassa yhdessä lapsen ja perheen kanssa. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2023b.) Lapselle voidaan järjestää avohuollon tukitoimena tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa perhehoitoa tai laitoshuoltoa yhdessä hänen vanhempansa, huoltajansa tai muun kasvatuksesta vastaavan henkilön kanssa. Joissain tapauksissa lapsi

voidaan kuitenkin sijoittaa lyhytaikaisesti yksin ilman vanhempaa, huoltajaa tai muuta kasvatuksesta vastaavaa henkilöä. Tällöin sijoitukseen vaaditaan huoltajan sekä 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 37. §.)

Sijaishuolto tarkoittaa, että huostaanoton, kiireellisen sijoituksen tai lastensuojelulain 83. §:n nojalla annetun väliaikaisen määräyksen vuoksi lapsen hoito ja kasvatustarpeet järjestetään kodin ulkopuolella. Lapsi voi olla sijoitettuna asumaan kodin ulkopuolelle myös jälkihuoltona tai avohuollon tukitoimena. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2023d.) Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoraportin (22/2022) mukaan vuonna 2021 kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia oli 17 727 (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2022). Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten suuri lukumäärä on tekijä, joka tukee opinnäytetyömme ajankohtaisuutta ja merkityksellisyyttä.

3.2 Lastensuojelutyötä ohjaavat lait, asetukset ja säädökset

Lastensuojelutyötä ohjaavat useat eri lait, asetukset ja säädökset. Näitä ovat muun muassa lastensuojelulaki (417/2007), sosiaalihuoltolaki (1301/2014), laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000), YK:n lapsen oikeuksien sopimus (60/1991), perustuslaki (731/1999) ja hallintolaki (434/2003). (Sosiaali- ja terveysministeriö s.a.; Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2023a.)

Kaikkeä asiakastyötä ohjaavat sosiaalialalla ammattieettiset periaatteet. Asiakastyössä tarvitaan luottamusta työntekijän ja asiakkaan välillä ja se vaatii syntyäkseen asiakasta kunnioittavan ja arvostavan kohtaamisen ja vuorovaikutuksen. (Talentia 2017.) Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta eli ETENE on julkaissut eettiset periaatteet alalla työskenteleville. Eettisiin suosituksiin kuuluu muun muassa asiakkaiden ihmisarvon ja perusoikeuksien kunnioittaminen. Työn lähtökohtana pidetään asiakkaan etua sekä arvostavaa ja inhimillistä vuorovaikutusta. (ETENE 2011.)

4 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI

Tässä kappaleessa esittelemme opinnäytetyömme etenemisen prosessia vaiheittain. Opinnäytetyömme on toiminnallinen, joten kerromme toiminnalliseen opinnäytetyöhön liittyvää teoriaa sekä esittelemme opinnäytetyön tuloksena syntynyttä tuotosta. Olemme toteuttaneet opinnäytetyömme tutkimuksellista osaa varten tiedonkeruun tekemällä laadullisen eli kvalitatiivisen kyselytutkimuksen Nuorten Väylän henkilöstölle. Kyselyistä keräämämme tiedon analysoinnin ja jalostamisen apuna opinnäytetyön tuotoksena olevaa opasta varten olemme käyttäneet konstruktivistista kehittämistyön mallia, sen jakaessa työskentelymme selkeisiin vaiheisiin ja luoden meille käyttökelpoisen rungon, jota noudattaa.

4.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Opinnäytetyömme on toiminnallinen, ja se sisältää tutkimuksellisia elementtejä. Toiminnallinen opinnäytetyö on käytännössä vaihtoehto perinteisemmälle tutkimukselliselle opinnäytetyölle. Toiminnallisessa opinnäytetyössä keskiössä on hiljaisen tiedon esiin tuominen, joka konkretisoituu opinnäytetyön valmistuksessa yleensä oppaan, kirjan, kansion tai muun vastaavan lopputuloksen muodossa. Toiminnallisen opinnäytetyön on tärkeää olla työelämälähtöinen.

(Vilkka & Airaksinen 2003, 8–10.)

Tämän opinnäytetyön tuotoksena olemme toteuttaneet Nuorten Väylälle omaohjaajatyöhön omaohjaajan oppaan. Opas on saatavana niin sähköisenä, kuin konkreettisena, paperisena versiona, kuten kansiona tai lehtisenä. Oppaan sisällössä on tietoa siitä, mihin omaohjaajatyöllä Nuorten Väylässä pyritään ja mihin se työmenetelmänä perustuu. Oppaassa kerrotaan myös omaohjaajatyön tavoitteista ja toteutustavoista. Siihen on lisäksi koottu muistilista erilaisiin palaverihin ja eritelty omaohjaajan työtehtäviä sijoituksen eri vaiheissa. Näiden lisäksi opas sisältää menetelmäehdotuksia erilaisiin tilanteisiin, joita voi hyödyntää omaohjaajatyön eri vaiheissa ja erilaisissa ohjaustilanteissa sijoituksen aikana. Uuden omaohjaajatyötä toteuttavan ohjaajan on nyt helpompi saada yleiskuva siitä, mitä omaohjaajatyö on ja tarvittaessa tukeutua oppaaseen itselleen sopivissa tilanteissa. Opas on kuitenkin koottu siten, että myös

pidempään omaohjaajatyötä tehnyt ohjaaja voi käyttää sitä oman työnsä tukena.

Opinnäytetyössämme on mukana myös laadullisen tutkimuksen elementti, jota olemme hyödyntäneet selvittämällä ohjaajina toimivien henkilöiden ajatuksia ja toiveita liittyen Nuorten Väylässä tehtävään omaohjaajatyöhön. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan ilmiötä tai tapahtumaa tai ymmärtämään tiettyä toimintaa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98). Tämän opinnäytetyömme tarkoituksena on, että omaohjaajatyötä toteuttavat pohtisivat omaa tapaansa työskennellä teoreettiseen viitekehykseen perustuen. Tästä syystä on tärkeää, että henkilöt, joilta tietoa kerätään, tietävät tutkittavasta ilmiöstä mieluusti mahdollisimman paljon tai, että heillä on kokemusta tutkittavasta asiasta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98). Laadullisen tutkimuksen yleisimpiin aineistonkeruumenetelmiin kuuluu kysely, jota mekin käytimme opinnäytetyömme tiedonkeruussa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 83). Laadullisella tutkimusmenetelmällä on mahdollista tuoda päivänvaloon kirjoittamatonta faktatietoa ja avata mitkä halut, uskomukset, käsitykset ja ihanteet ovat ilmiön taustalla. Toiminnallisen opinnäytetyön sisältämä tutkimus on väljemmin tehtyä, kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä ja laadullista tutkimusmenetelmää käyttäessä käytetään aineistonkeruussa teema- tai lomakehaastatteluja, jotka voi kerätä postitse, puhelimitse tai paikalla. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 56–57, 63.) Itse olemme toteuttaneet Nuorten Väylän henkilöstölle suuntaamamme kyselyt joko perinteisin lomakkein (henkilöstö) tai Webropol-kyselyllä (johtoryhmä).

4.2 Konstruktivistinen kehittämistyön malli

Kehittämissuunnitelman toteutuksessa käytimme konstruktivistista kehittämistyön mallia. Konstruktivistinen kehittämistyönprosessi koostuu aloitus- ja suunnitteluvaiheesta, esi-, työstö-, tarkistus- ja viimeistelyn sekä valmiin tuotoksen vaiheista (Salonen 2013). Konstruktivistinen kehittämistyön malli mahdollistaa työskentelyn osallistaen Nuorten Väylän henkilöstöä paljastamaan hiljaisen osaamisensa omaohjaajatyön kehittämissuunnitelmaan. Aloitusvaiheessa saimme tilaajayritys Nuorten Väylältä toimeksiannon, joka on tämä opinnäytetyö. Suunnitteluvaihe koostui opinnäytetyön suunnitelmasta, jossa selkiytyivät tavoitteemme ja toteutussuunnitelma. Esivaiheen toimenpiteitä olivat suunnitelman antaminen tilaajayritykselle sekä opinnäytetyöntekijöiden siirtyminen

kenttätöskentelyyn toteuttamaan henkilöstön kyselyt. Työstövaiheessa analysoimme saamamme kyselytulokset, kirjoitimme teoreettisen viitekehyksen opinnäytetyön aiheen mukaisesti ja suunnittelimme sekä toteutimme tuotoksen. Tarkistusvaihe on sisältynyt meidän, opinnäytetyön tekijöiden, ja tilaajayrityksen väliseen aktiiviseen yhteistyöhön ja keskusteluun koko opinnäytetyöprosessin ajan. Näin pystyimme toteuttamaan mahdollisimman hyvin tilaajayrityksen toiveet ja osallisuuden tässä opinnäytetyössä ja sen tuloksissa. Viimeistelyvaiheessa valmistelimme lopullisen tuotoksen ja kehittämistyön raportin, jotka ovat yhdessä tämä opinnäytetyö. Opinnäytetyön osalta sen tarkistusvaihe on myös osa viimeistelyvaihetta. Viimeisenä tapahtuu valmiin tuotoksen vaihe, jossa esittelemme työme tulokset ja tuotoksen tilaajayritykselle.

4.3 Opinnäytetyön eteneminen

Opinnäytetyöntekijöistä Laura Oikarinen aloitti opinnäytetyöprosessinsa loppuvuodesta 2022. Alkuun tilaajayritys tilasi opinnäytetyön omaohjaajatyöstä lasten näkökulmasta. Tätä ei kuitenkaan voitu toteuttaa, sillä ammattikorkeakoulun opinnäytetyöhön ei ollut mahdollista saada tutkimuslupaa alaikäisiin kohdistuvassa tutkimuksessa. Alkuvuodesta 2023 järjestettiin tapaaminen, jonka jälkeen Nuorten Väylä Oy tilasi opinnäytetyön omaohjaajatyön kehittämiseksi. Tällöin Saira Kautoniemi tuli opinnäytetyöprosessiin mukaan, johtoryhmän pitäessä kahden opiskelijan yhteistyötä toimeksiannon toteuttamisessa hyvänä. Tällä tavalla, molempien opinnäytetyöntekijöiden työskennellessä eri yksiköissä, mahdollistui molempien yksiköiden osallistaminen omaohjaajatyön näkyväksi tuomisessa.

Yhdessä olemme aloittaneet opinnäytetyöprosessimme helmikuussa 2023. Olemme palauttaneet opinnäytetyön suunnitelman huhtikuussa 2023, jolloin olemme päättäneet konstruktivistisen kehittämistyön aloitus- ja suunnitteluvaiheet. Suunnitelmaamme olimme tehneet kyselylomakkeet, joiden avulla halusimme saada aiheeseemme ajatuksia ja näkemyksiä omaohjaajatyötä Nuorten Väylässä toteuttavilta ohjaajilta. Olemme toimittaneet opinnäytetyön suunnitelman Nuorten Väylän yhteyshenkilölle ja toteuttaneet näin kehittämistyön esivaiheen. Tähän vaiheeseen kuului myös kenttätöskentelynä kyselyjen toteuttaminen Nuorten Väylän osastojen tiimipäivissä. Pidimme aktiivisesti yhteyttä tilaajayritykseen ja ylläpidimme dialogisuutta opinnäytetyöhön liittyen.

Tämän henkilöstölle suunnatun kyselyn (Liite 2) lisäksi teimme toisen hieman erilaisen kyselyn (Liite 3), jossa selvitimme johtoryhmän ajatuksia omaohjaajatyöstä ja toiveita sen kehittämiseen. Henkilöstölle suunnatusta kyselystä saimme 20 vastausta, joista kahdessa ei annettu suostumusta käyttää vastauksia opinnäytetyössämme. Kysely annettiin 27 henkilölle ja näin vastausprosenttimme on 66 %. Johtoryhmän kysely toteutettiin Webropol-kyselyllä, kyselyyn vastasi 4 johtoryhmän jäsentä ja vastausprosentti oli heillä näin ollen 57 %.

Konstruktivistisen kehittämistyön mallin mukaisesti toimien kokosimme työstövaiheessa vastaukset eettisyyden ja anonymiteetin säilyttämiseksi yhteen jo ennen niiden tarkastelua. Näin ollen ei ollut myöskään mahdollista selvittää, miltä Nuorten Väylän osastolta mikäkin vastaus oli tullut. Kun kaikki vastaukset oli saatu, kirjoitimme kyselytuloksista erillisen yhteenvedon Word-tiedostoksi. Näin pyrimme vahvistamaan tulosten oikeellisuutta, ja eliminoimaan itseltämme mahdollisuuden jonkin vastauksen arvottamiseen toista korkeammalle.

Kirjoittaessamme teoreettista viitekehystä valmiiksi aloitimme samanaikaisesti omaohjaajatyön oppaan suunnitteluprosessin. Pidimme aktiivisesti yhteyttä toisiimme niin tapaamisilla, Teams-palaverein kuin puhelimen välityksellä. Haasteita aiheuttivat yhteisen ajan löytyminen ristikkäin menevien työvuorojen vuoksi, mutta saimme tämän asian hallintaan ja tilaajayritys mahdollisti yhteistä opinnäytetyöntekoaikaa.

Tarkistusvaihetta olemme toteuttaneet koko opinnäytetyönprosessin ajan pitämällä aktiivisesti yhteyttä tilaajayritykseen. Olemme halunneet pitää yllä dialogista vuorovaikutusta meidän ja tilaajayrityksen välillä mahdollisimman hyvän lopputuloksen kannalta. Viimeistelyvaiheessa me opinnäytetyöntekijät olemme pitäneet aktiivisesti yhteyttä Teams-palaverein, kun olemme valmistelleet opinnäytetyön tuotoksena syntynyttä opasta.

Valmiin tuotoksen vaiheessa esittelemme tilaajayritykselle opinnäytetyömme ja sen tuotoksen eli omaohjaajatyön oppaan. Toiveenamme on myös esittää ja kertoa omaohjaajatyön oppaasta ja sen sisällöstä esimerkiksi henkilöstön

tiimipäivissä tuoden tällä tavoin oppaan aktiiviseen käyttöön Nuorten Väylässä.

5 OMAOHJAAJATYÖ NUORTEN VÄYLÄSSÄ

Tiedonkeruu Nuorten Väylän esihenkilöiltä (Liite 3) ja omaohjaajatyötä toteutavilta ohjaajilta (Liite 2) käyttäen kyselylomakkeita. Esihenkilöiden kyselyt toteutimme käyttäen Webropol- ohjelmistoa, avoimin kysymyksiin ja henkilöstölle suunnattu kysely paperilomakkein, joissa oli avoimet kysymykset. Halusimme toteuttaa henkilöstön kyselyt tiimipäivissä varmistaaksemme mahdollisimman korkean vastausprosentin, ja samalla halusimme antaa henkilöstölle mahdollisuuden esittää kysymyksiä ja kertoa ajatuksia opinnäytetyöhömmme liittyen. Pysäytys- ja Jiippiosastojen tiimipäivä kyselyineen oli 11.5. ja Kuntoutus- ja Sata- maosastojen 16.5. Kyseessä on laadullinen eli kvalitatiivinen tiedonkeruu. Keräämämme tiedon pohjalta, sen sisältöanalyysin myötä, selvitimme mihin suuntaan ja millä keinoin omaohjaajatyötä halutaan Nuorten Väylässä viedä. Tässä kappaleessa avaamme tutkimuksessa saamiamme vastauksia ja kerromme tekemiämme johtopäätelmiä.

5.1 Nuorten Väylän omaohjaajatyön tämänhetkinen tilanne

Tilaaajayrityksen tilatessa opinnäytetyötä omaohjaajatyön kehittämiseksi, aiheita pohtiessamme ja reflektoidessamme, nousi keskusteluissa esiin omaohjaajatyön epätasalaatuisuus ja vaihtelevuus. Halusimme kartoittaa omaohjaajatyötä tekevän henkilöstön ja johtoryhmän ajatuksia omaohjaajatyön tämänhetkisestä tilasta, jotta voisimme tehdä suunnitelmaa sen kehittämiseksi. Nuorten Väylässä on tällä hetkellä käytössä perusmenetelmälomakkeisto eli PEME, jota omaohjaaja täyttää sijoituksen ensimmäisinä viikkoina yhdessä lapsen kanssa. Se sisältää menetelmiä ja lomakkeita, joiden tarkoituksena on selvittää lapsen senhetkistä tilaa, kuten päihteidenkäyttöä, mielen vointia ja lähiverkostoa. PEME-lomakkeiston osittaisena haasteena on sen täyttäminen heti sijoituksen alussa, kun luottamuksellinen suhde lapseen on vasta rakentumassa. Luottamuksen puute saattaa vääristää tulosten oikeellisuutta, sillä lapsi saattaa joko liioitella tai vähätellä esimerkiksi omaa päihteidenkäyttöään. Tästä syystä kartoitusten täyttäminen myöhemmin uudelleen on toisissa tapauksissa kannattavaa. Tekemällä saman kartoituksen eri vaiheissa sijoitusta

saamme myös tietoa lapsen tilanteesta ja sen kehittymisestä sijoituksen aikana.

Henkilöstön kyselylomakkeissa oli ensimmäisenä kysymyksenä: Miten kuvailisit omaohjaajatyötä Nuorten Väylässä tällä hetkellä? Saamamme vastaukset vahvistivat alun hypoteesia siitä, että omaohjaajatyö on hyvin henkilöriippuvaista ja osaaminen sekä tekotavat vaihtelevat huomattavasti ohjaajan koulutuksen, kokemuksen ja motivaation mukaan. Osassa vastauksia mainittiin jopa, että vastaaja ei tiedä mitä omaohjaajatyö on. Epätasalaatuisuus ja epäreilisuus riippuen siitä, kuka on lapsen omaohjaaja, nousi vastauksissa myös selkeästi esiin. Lisäksi ohjaajat sanoittivat, että omaohjaajatyöhön ei aina riitä aikaa. Ohjaajat toivoivat yhtenäisiä käytänteitä, selkeää ohjeistusta ja lisäkoulutuksia.

”Omaohjaajatyö Väylässä epätasalaatuista, ehkä myös eriarvoista. Työskentelyyn vaikuttaa paljon ohjaajan oma motivaatio, koulutustausta. sekä ymmärryspohja esim. traumaista. Lisäämällä koulutuksia sekä strukturoimalla omaohjaajuutta enemmän arkeen. Työskentelyn tavoitteellisuutta tulisi myös tehdä näkyvämmäksi.”

”Epätasalaatuista. Omaohjaajista riippuen miten sitä saa ja millaista. Ei suunnitelmallista. Enemmän pitäisi myös nuoren kanssa keskustella miksi niitä pidetään. Tekemiset nuorta kuntouttavia, esim. kehodysforia > joku missä kohtaa kehonsa kuten uinti”

”mulla ei hirveästi ole tietoa omaohjaajuudesta”

”Omaohjaajatyö vaihtelee ohjaajan mukaan. Jotkut tekee paljon, jotkut ei juurikaan. Ymmärrystä pitää lisätä luottamuksen rakentamiseen.”

Toisaalta ohjaajat kertoivat suunnitelmallisesta omaohjaajatyöstä, jossa rakennetaan luottamuksellista vuorovaikutussuhdetta lapseen ja työskennellään yhdessä kohti lapsen päämääriä, kuntouttaen. Vastauksissa oli myös nähtävissä selkeä jakautuminen siihen, onko omaohjaajatyö kivan ajan viettämistä lapsen toiveiden mukaisesti vai ohjaajalähtöistä, suunnitelmallista, kuntouttavaa toimintaa, jossa omaohjaaja hoitaa lapsen asioita tavoitteellisesti ja yhdessä tämän lähiverkoston kanssa.

Eeva Timonen-Kallio on väitöskirjassaan päätenyt hyvin samansuuntaisiin loppupäätelmiin, joissa hän tekee eroa ns. kotikasvatuksen ja sijaishuollossa tapahtuvan kasvatuksen välille. Timonen-Kallio toteaa, että sijaishuollossa tapahtuvan kasvatusta tekevällä ohjaajalla tulee olla holistinen ja sosiaalipedagoginen ja suhdeperustainen työote. Hän korostaa teoreettista osaamista, tasapainon löytymistä kodinomaisen- ja laitospasvatuksen välille. Lisäksi yhtenä osa-alueena ohjaustyössä on yksilöllisen tuen ja hoivan antaminen yhteisöllisesti kasvavalle lapselle, samalla huomioiden tämän osallisuuden yhteisössä. Menetelmien hallinta ja käyttö nousee tutkimuksessa myös tärkeäksi osa-alueeksi tavoitteellisen kasvatustyön tekemisessä laitospasvatoissa. (Timonen-Kallio 2019, 78–86.)

Kuitenkin kysymykseen: Mitkä ovat nähdäksesi omaohjaajan tärkeimmät tehtävät omaohjaajuudessa? Olivat vastaukset jo hyvin erityyppisiä. Läsnäolo, luottamuksellisen suhteen rakentaminen, lapsen puolella oleminen, asioiden hoitaminen, rajojen asettaminen ohjaamalla vääristyneistä ajatusmalleista parempiin ja korjaavien kokemusten antaminen nousivat vastauksissa esiin. Lisäksi tärkeäksi koettiin tuki lapsen haasteiden ratkaisemisessa, turvallisena aikuisena olo ja vastuun kantaminen lapsen asioista.

”Tukeminen; arjessa, koulussa, elämässä yleensä. Nuoren äänenä toimiminen, ratkaisujen löytämisessä, auttaminen, korvaavien kokemusten antaminen. Mielekkään tekemisen löytäminen ja yhdessä tekeminen.”

”Läsnäolo, kuuntelu, keskeytyksetön aika”

”olla tukena nuorelle, ohjata ajatusta vääristyneestä ajattelumallista oikeaan, asettaa rajat tarvittaessa, olla aikuinen ei kaveri lapselle”

“varaäiti/-isä. luottamus ja kunnioitus”

Vastauksista on pääteltävissä, että siinä missä henkilöstö selkeästi on melko yksimielinen omaohjaajan tavoitteista ja tehtävistä on toteutuksessa kehittämi-

sen varaa niin käytettyjen menetelmien, ajan kuin suunnitelmallisuuden saralla. Johtoryhmältä kysyttiin samaa asiaa. Tällä hetkellä johtoryhmä kokee, että omaohjaajatyö on epätasalaatuista ja sitä tekevästä henkilöstä riippuvaa. Omaohjaajatyötä tehdään, mutta sitä voisi parantaa. Johtoryhmän vastauksista on nähtävissä, että he tietävät, että omaohjaajatyön määritelmä ei ole koko henkilöstölle selkeä. Omaohjaajatyön Nuorten Väylässä johtoryhmä katsoo perustuvan yhdessä vietettyyn aikaan, tavoitteellisuuteen, hoidollisuuteen ja ratkaisukeskeisyyteen. Tavoitteellisen omaohjaajatyön johtoryhmä näkisi koostuvan kokonaistilanteen hallinnasta, suunnitelmallisuudesta ja tavoitteellisuudesta. Sekä ohjaushenkilöstö että johtoryhmä ovat kuitenkin vastauksista päätellen hyvin selkeästi samoilla linjoilla omaohjaajatyön tämänhetkisen tilanteen ja kehittämistarpeen suhteen.

”Enemmän nuorten kanssa. Erilaisia malleja käyttöön jotka helpottavat avaamaan keskustelua ohjaajan ja ohjattavan välillä. Luottamus tarvitsee rakentaa tietysti ensin.”

Kysyimme myös henkilöstön vahvuuksia omaohjaajatyössä. Vastauksissa nousi esiin kuuntelutaidot, johdonmukaisuus ja ratkaisukeskeisyys sekä luottamuksen rakentaminen ja vuorovaikutustaidot. Lisäksi esiin nousivat koulutus ja kokemus, joiden vastapainona muutamassa vastauksessa ei osattu nimetä yhtään ominaisuutta omassa itsessä, joka olisi vahvuus omaohjaajatyössä.

“kuuntelen, juttelen, teen, kokeilen asioita, kysyn kanssa mitä nuori toivoo minulta ja hänen asioiltaan yhteisten tekemisten kautta saada luottamusta”

“omien nuorten luotettava aikuinen, jolle helppo puhua. Pyrin säännöllisesti järjestämään omaohjaaja aikoja, jotka ovat tavoitteellisia ja kuntouttavia”

“Helposti lähestyttävä, hyvä kohtaamaan ihmiset, motivoitunut tekemään pitkäjänteistä työtä”

“en osaa tähän vielä vastata”

5.2 Tulokset

Henkilöstön kyselylomakkeissa kysyimme, miten ohjaajat kehittäisivät omaohjaajatyötä ja mihin he kaipaivat lisäosaamista. Lisäosaamiseen henkilöstön vastauksista on pääteltävissä, että lisäosaamista kaivataan kipeästi. Vastauksissa toivottiin ohjeistuksia, koulutusta ja lisäosaamista ”kaikkeen”. Yksittäisiä lisäosaamistoiveita olivat perhe- ja päihdetyö ja vaikeiden aiheiden käsittely. Lisäksi henkilöstö toivoi käyttöönsä erilaisia kyselyjä ja kaavakkeita, sekä ideoita omaohjaajatyön tueksi. Henkilöstö kehittäisi omaohjaajatyötä lisäämällä resursseja sen tekemiseen sekä yhtenäistämällä käytäntöjä. Lisäksi henkilöstö kouluttaisi henkilökuntaa omaohjaajatyöstä ja menetelmien käytöstä ja toivoo, että työskentelyn tavoitteellisuus ja hoidollisuus tulisi näkyvämmäksi.

”pitkään tehneet työntekijät kertoisivat omia kokemuksiaan, jos sitä kautta saisi uutta näkökulmaa”

”Vaikeiden aiheiden käsittelyyn ja työmenetelmiin”

”Erilaisten lomakkeiden hyödyntäminen keskustelun pohjana, eli erilaisia lomakkeita avuksi”

”jotkut tietävät hyvät menetelmät toimiviksi ja jakaa niitä. kokemus erilaisista nuorista auttaa ja olisi siitä hyvä saada neuvoja ja vinkkejä mitä kokeilla ja tehdä.”

Johtoryhmä oli kehittämistoiveissaan hyvin samansuuntainen henkilöstön kanssa. He toivoisivat lisää lasten kanssa vietettävää aikaa ja menetelmiä helpottamaan keskustelunavauksia lapsen ja ohjaajan välillä. Johtoryhmä toivoo myös suunnitelmallisuutta ja lisämateriaalia. Lisäksi johtoryhmä nosti esiin, että kehittäessä omaohjaajatyötä tehtäisiin selkeä ero varsinaisen omaohjaajatyön ja lapsen kanssa mukavan ajanvieton välille. Johtoryhmä myös näkee henkilöstön lisäkoulutuksen tarpeen. Lisäosaamista tarvittaisiin johtoryhmän mielestä erityisesti trauma- ja kiintymyssuhdetyöskentelyyn, neuropsykiatriseen osaamiseen, kohtaamistyöhön ja tunnetyöskentelyyn.

”Pemen jatkoksi tulisi saada materiaalipankki, jossa olisi menetelmiä ja pohjia erilaisille asioille. Toiseksi työntekijöiden osaamista tulisi säännöllisesti lisätä mm. oikein kohdennetuilla koulutuksilla”

Henkilöstön vastauksissa toivottiin vahvasti lisäkoulutusta ja tämän nostamme esiin johtoryhmän suuntaan asian toteuttamiseksi. Lisäksi ehdotamme tiimi-päiviin mahdollisuutta varata aikaa keskusteluille ennakkoon varatun aihealueen ympärillä ja menetelmiin esimerkiksi korttityöskentely tai erilaiset toiminnalliset menetelmät ja mahdollisuutta harjoitella niiden käyttöä.

”Koulutuksia mm. traumat, kiint.suhde, nepsy, läheisriip. päihteet, mt-ongelmat. Jotta lasta helpompi ymmärtää ja auttaa. ”

”aika lailla kaikessa, kaikki lisäosaaminen on varmastikin hyväksi”

”jokaiselle osa-alueelle”

”Lisäämällä koulutuksia sekä strukturoimalla omaohjaajuutta enemmän arkeen. Työskentelyn tavoitteellisuutta tulisi myös tehdä näkyvämmäksi.”

Kysyimme henkilöstöltä myös, että minkälaiset tilanteet he kokevat haasteellisimmiksi omaohjaajatyössä. Esiin nousivat ajanpuute, kiire ja perheen kanssa tehtävä yhteistyö. Lisäksi useampi vastaus mainitsi yleisesti haastavista tilanteista ja ristiriitaisesta käytöksestä sekä yhteisen sävelen löytymisen vaikeudesta.

”Arjen kiireellisyys -> ei aikaa tarpeeksi, kemia ei kohtaa -> ei keskusteluita, luottamusta ei ole (nuori ei luota omaohjaajaan)”

”kun en tunne nuorta kunnolla ja mietin mikä olisi hyvä”

”jos on ulkona omasta mukavuusalueesta”

”varmasti vaikeita tilanteita tulee ja niihin puuttuminen/ohjaaminen”

Ajanpuute nousi esiin usean kysymyksen kohdalla. Suunnitelmallisuuden toteuttaminen ilman kunnollista valmistautumisaikaa onkin varmasti haaste, jonka ratkaisemiseksi on tulevaisuudessa tehtävä töitä.

6 OPPAAN TOTEUTTAMINEN

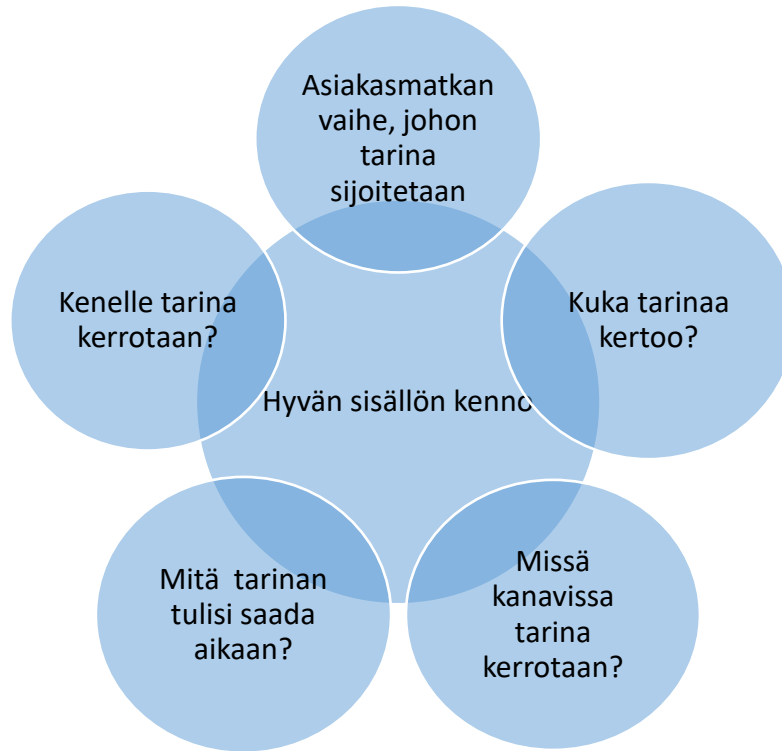
Aloitimme oppaan suunnittelun hyvissä ajoin, kyselylomakkeiden tarkastelun jälkeen, samalla kun teimme teoreettista viitekehystä. Kyselylomakkeiden avulla halusimme selvittää Nuorten Väylän tämänhetkistä omaohjaajatyön tilannetta ja kuulla toiveita sen kehittämisen suhteen. Kyselylomakkeiden vas-

tausten perusteella aloitimme oppaan suunnittelun. Ohjaajien toiveena oli menetelmiä ja lomakkeita haastaviin tilanteisiin ja näin ollen olemme koonneet oppaaseen aihealueittain ideoita ja menetelmävinkkejä niihin. Ja johtoryhmä mainitsi vastauksissaan toivovansa materiaalia helpottamaan omaohjaajan ja lapsen välisiä keskusteluja, ja he nostivat aihetoiveeksi myös tunnetyöskentelyn. Aihealueisiin emme saaneet henkilöstöltä juurikaan konkreettisia ehdotuksia. Me opinnäytetyöntekijät päädyimme pohdinnan jälkeen nostamaan oppaaseen tutustumisen, itsetunnon, motivoinnin, tunnetaidot, pahan olon, ahdistuksen, itsensä vahingoittamisen ja itsetuhoisuuden, päihteet, aggressiivisuuden ja hyvinvoinnin. Lisäksi kokosimme listausta, jossa on vinkkejä materiaaleihin jo mainittuihin aiheisiin liittyen ja tietoa paikallisesti tarjolla olevista liikunta- ja kulttuuripalveluista. Nostimme myös esiin että, mistä löytyy ideoita ja apua elämäntaitoihin sekä seksuaalisuuteen liittyvien asioiden käsittelyyn ja mistä löytyy lisätietoa autismin kirjosta, esimerkiksi kirjolla olevien ihmisten kanssa toimimisesta.

Opas on toteutettu Nuorten Väylässä työskenteleville omaohjaajatyötä tekeville ohjaajille. Oppaassa kerrotaan konkreettisesti, mitä omaohjaajatyöhön kuuluu ja mihin se perustuu ja mitä sillä tavoitellaan. Tarkoituksena on antaa ohjaajille ideoita, inspiraatiota, menetelmiä ja vinkkejä työssä kohdattaviin asioihin. Kysyimme Nuorten Väylän toimitusjohtajalta oppaan julkisuudesta - opasta ei tulla julkaisemaan, se tulee jäämään vain Nuorten Väylän käyttöön. Tässä opinnäytetyössä on kuitenkin nähtävillä oppaan lopullinen sisällysluettelo (Liite 4).

Otimme yhteyttä Nuorten Väylän yhteyshenkilöön saadaksemme käyttää oppaassamme yrityksen logoja ja muita kuvia. Tämän tarkoituksena oli saada oppaasta yhtenäinen Nuorten Väylän muun materiaalin kanssa. Saimme käyttöömmme erilaisia kuvia, joita liitimme oppaaseemme. Halusimme oppaasta kirjoitusasultaan samantyyllisen kuin mitä Nuorten Väylä käyttää muissakin materiaaleissaan. Kirjoitustyyli vaihtelee aihealueittain, virallisemmissa yhteyksissä on käytetty selkeää ja asiallista kieltä, mutta vinkki- ja huomio- osioissa olemme käyttäneet tehokkeinona puhekielisiä ilmaisuja. Huomioväriksi valikoitui sininen, joka toistuu niin Nuorten Väylän logossa kuin saamassamme kuvamateriaalissa. Toisena huomiovärinä saamassamme kuvamateriaalissa oli pinkki, tämä toimii opasta elävöittävävä väriä kuvamateriaalissa toistuen.

Oppaan sisällön valmistuessa olemme käyttäneet apunamme Kati Kerosen kehittämää sisällön tuotannon laatukriteeristöä, eli hyvän sisällön kennoa (Kuva 1).

Kuva 1. Hyvän sisällön kenno (Keronen & Tanni 2017)

Tarinan eli oppaan tarkoituksena on tasalaadullistaa Nuorten Väylässä tehtävää omaohjaajatyötä. Olemme toteuttaneet tämän oppaan Nuorten Väylän omaohjaajatyötä tekeville ohjaajille. Opas on tarkoitettu käytettäväksi sijoituksen hoito- ja kasvatusvaiheessa, ja oppaan tekijöinä olemme me opinnäytetyöntekijät yhteistyössä Nuorten Väylän omaohjaajatyötä tekevien ohjaajien kanssa. Opasta on tarkoitus käyttää omaohjaajatyössä ja se on saatavilla niin paperisena kuin sähköisenäkin versiona kaikilla Nuorten Väylän osastoilla. Peilattessamme tämän opinnäytetyön tuotosta, eli omaohjaajatyön opasta tähän laatukriteeristöön voimme todeta sen sisältävän kaikki tarvittavat osa-alueet.

7 ARVIOINTI

Tutkimustekstin rooli on suuri tutkimuksen arvioinnissa, siinä tulee olla argumentointia ja kritiikkiä yhdistettynä tutkimuksen luontevasti sopivaan kirjoitustyyliin. Laadullisessa tutkimuksessa sen luotettavuutta arvioidaan sillä miten

tutkittavan käsitykset tutkittavasta asiasta korreloivat tutkijoiden tekemien tulokintojen kanssa. (Vilkkä 2021,196, 199.)

7.1 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimusetiikkaa Suomessa määrittelee tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). Hyvässä tieteellisessä käytännössä tutkimus toteutetaan rehellisesti, luotettavasti, arvostavasti ja vastuullisesti. Jotta tutkimus olisi eettisesti luotettava ja sen tulokset luotettavia on tutkimus tehtävä hyvän tieteellisen käytännön ohjaamana. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023.)

Opinnäytetyön eettisyys lähtee liikkeelle suunnitelman laadukkuudesta ja opinnäytetyön tekijöiden tulee tiedostaa oma vaikutus tuloksiin jo tiedonkeruuvaiheessa. On tärkeää kiinnittää huomiota siihen, ettei johdattele tutkittavia mitenkään. Opinnäytetyöntekijät kiinnittivät erityistä huomiota kyselylomakkeiden kysymysten oikeanlaiseen muotoon asettamisessa. Huolehdimme tämän toteutumisesta, kun jaoimme kyselylomakkeet omaohjaajatyötä tekeville ohjaajille. Kerroimme opinnäytetyöstämme sekä kyselylomakkeista johdattelematta ohjaajia vastaamaan tietyllä tavalla kyselylomakkeiden avoimiin kysymyksiin. Tulosten arvioinnissa on aina kyse opinnäytetyön tekijöiden tulkinnasta. Tämä tulee myös ottaa huomioon tulosten arvioinnissa ja luotettavuudessa. Tulosten luotettavuutta kuitenkin lisää se, että työssä on kaksi tekijää. Luotettavuuden ja arvioinnin vuoksi kokosimme kyselylomakkeiden vastaukset yhdelle Word-tiedostolle. Tällä tavalla ei ollut mahdollista arvottaa vastauksia tai selvittää miltä osastolta mikäkin vastaus oli tullut. Opinnäytetyössä on tärkeää myös huomioida kyselyistä tulleet tulokset ja niiden liittäminen viitekehukseen. Henkilötietoja emme keränneet tätä opinnäytetyötä varten. Laadullisessa opinnäytetyössä on erittäin tärkeää ja olennaista arvioida opinnäytetyön luotettavuutta ja uskottavuutta. Hävitämme kyselylomakkeet ja niistä tehdyn Word-tiedoston asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua, mutta viimeistään 31.8.2023.

Kaikki Nuorten Väylästä saamamme tiedot olemme käsitelleet huomioiden luottamuksellisuuden ja salassapitovelvollisuuden. Molemmat opinnäytetyöntekijät ovat työsuhteessa Nuorten Väylässä ja myös allekirjoittaneet salassapitosopimuksen työsuhteen alkaessa.

7.2 Itsearviointi

Halusimme toteuttaa kyselyt tiimipäivissä varmistaaksemme mahdollisimman korkean vastausprosentin ja tämä tekemämme päätös oli tulosten perusteella hyvä. Yhtenä tavoitteenamme oli saada omaohjaajatyötä toteuttavien hiljainen tieto näkyväksi. Osittain yllätyksenä kuitenkin vastauksista nousi paremmin esille epävarmuus omaohjaajatyön sisällöstä ja ajatus siitä, että kyse on lapsen ehdottaman kivan tekemisen toteuttamisesta. Tämä vaikutti osaltaan myös oppaan sisältöön ja siihen, että lähdimme sen toteutuksessa liikkeelle siten, että omaohjaajuus käsitteenä ja työtavan suunnitelmallinen, aikuisvetoinen luonne tulisi paremmin henkilöstön tietoon. Ja, että oppaan avulla olisi mahdollista toteuttaa omaohjaajatyötä myös silloin, kun kokemusta ei vielä ole karttunut paljoa ja omat toimintatavat ja menetelmät eivät vielä ole automaatio. Opasta tehdessämme tuli hyvin pian selväksi, että emme saisi siitä käyttökelpoista, jos lisäisimme sinne ”kaikesta kaiken”. Liian pitkä opas jäisi todennäköisesti käyttämättä. Pyrimme toteutuksessamme siihen, että niin uusi työntekijä kuin vanha konkarikin löytäisi siitä jotain uutta, ehkä mahdollisesti inspiraatiota kokeilla jotain uutta ja saisi uutta pontta omaohjaajatyön toteuttamiseen. Me opinnäytetyöntekijät koemme onnistuneemme siinä, mitä lähdimme toteuttamaan.

Tässä ajassa ja Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun ohjeistuksen mukaan jokaisen opinnäytetyöntekijän tulee pohtia opinnäytetyötään myös kestävä kehityksen valossa ja peilata yhtenä arvioitavana asiana sitä, miten opinnäytetyö palvelee tätä agendaa. Tämä opinnäytetyö tukee osaltaan Kestävän kehityksen globaalia toimintaohjelmaa (Agenda2030). Sosiaalisessa kestävässä kehityksessä tavoitteena on eriarvoisuuden vähentäminen. Omaohjaajatyön yhtenä tavoitteena on luoda luottamuksellinen suhde asiakkaaseen, lisätä tämän kuuluvuuden tunnetta ja osallisuutta. Luottamuksellisen suhteen kehittyessä on mahdollisuus paneutua asiakkaan haitalliseen toimintaan ja sen syihin sekä seurauksiin. Tehtävänä on tukea lasten koulunkäyntiä, joka mahdollistaa lapsen integroitumisen yhteiskuntaan, joka taas ehkäisee syrjäytymistä. Sosiaalisen kestävä kehityksen lähtökohta on ihmisarvo, jonka toteutumiseen tarvitaan yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä oikeudenmukai-

suutta. Tässä opinnäytetyössä emme myöskään tarvitse paljoakaan tarvikkeita, joten tuemme jokaisessa opinnäytetyön vaiheessa kulutusten ja päästöjen vähentämistä. (Valtioneuvoston kanslia 2022.)

Tätä opinnäytetyön raporttiosuutta kirjoittaessamme me opinnäytetyöntekijät halusimme erityisesti kiinnittää huomiota lähteiden monipuolisuuteen. Aiheena omaohjaajatyö on sellainen, josta suoraan kirjoitettua tieteellistä tutkimusta ei ole vielä kovinkaan paljon olemassa. Saadaksemme kattavan kuvan kerrotuksi eteenpäin siitä, mitä omaohjaajatyö työmenetelmänä on, olemme päätyneet käyttämään lähdeaineistoa kattavasti eri ajoilta, sillä tuoretta lähdeaineistoa ei ole mielestämme tarpeeksi kattavasti saatavilla.

Koemme opinnäytetyöprosessissamme isoimmaksi haasteeksi sen, että kesäaikaan tätä työstäessämme oli lomakausi niin koulujemme puolesta ohjaavilla opettajilla kuin yhteyshenkilöllämme tilaajayrityksessä. Tämä on aiheuttanut kiireen tuntua toteutusprosessissa, sillä lomakautta ennen halusimme saada ohjausta siten, että voimme jatkaa kesän yli ja nyt syksyllä alkavatkin painaa päälle jo opinnäytetyön arvioinnin aikataulut, kuten mahdolliset päätösseminaaripäivät. Molemmat opinnäytetyöntekijät kuitenkin kokevat selvinneensä eteen tulleista haasteista hyvin.

7.3 Tulevaisuuden haasteita ja kehittämisehdotuksia

Toivomme, että opinnäytetyö ja siitä syntynyt tuotos saisi omaohjaajatyötä toteuttavat ohjaajat pohtimaan ja refleктоimaan omaa tapaansa toteuttaa omaohjaajatyötä. Toivomme myös, että jokainen ohjaaja ottaisi oman vastuunsa omaohjaajatyöstä ja sen laadusta sekä muokkaisi omaa toimintaansa suunnitelmallisemmaksi ja tavoitteellisemmaksi. Taitoa ja ajatusta löytyy työryhmistä runsaasti, sen jakaminen ja yhdessä aiheesta innostuminen on kaikkien etu.

Onnistumisen seuranta ei pystytä tämän opinnäytetyön aikataululla arvioimaan. Toivomme, että opinnäytetyön tulos tulee aktiiviseen käyttöön Nuorten Väylän sisällä ja antaa ohjaajille konkreettisia ideoita ja intoa toteuttaa omaohjaajatyötä päivittäisessä työssään suunnitelmallisesti ja laadukkaasti. Mikäli jäljessämme sopivalla aikavälillä tulee opiskelija, joka haluaa tästä aiheesta

jatkaa oman opinnäytetyönsä parissa, antaisi tämä tietenkin mahdollisuuden saada käytännön tuloksia, arviointia ja palautetta onnistumisestamme. Toiveissamme olisi kuitenkin esitellä opinnäytetyö ja sen tuotoksena syntynyt opas Nuorten Väylän osastojen työryhmille sen valmistumisen jälkeen.

LÄHTEET

ETENE. 2011. Sosiaali- ja terveystalouden eettinen perusta. Valtakunnallinen sosiaali- ja terveystalouden neuvottelukunta ETENE. Sosiaali- ja terveystalouden ministeriö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://etene.fi/documents/66861912/66865169/ETENE-julkaisuja+32+Sosiaali-+ja+terveysalan+eettinen+perusta.pdf/13c517e8-6644-4fa5-8c5f-193cfdce9841/ETENE-julkaisuja+32+Sosiaali-+ja+terveysalan+eettinen+perusta.pdf?t=1439805553000> [viitattu 4.8.2023].

Gothóni, R. 2020. Kuuntelijan käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Haarakangas, K. 2008. Parantava puhe – Dialogisuus ihmissuhteissa, mielen-terveystyössä ja psykiatrisessa hoidossa. Lahti: Magentum.

Honkanen, H. 2016. Vaikuttamisen psykologia, mielen muuttamisen tiede ja taito. Arena-Innovation Oy. Helsinki: Influ Era- julkaisut.

Hurme K. & Kyllönen T. 2014. Turvassa! Vahvista lapsen turvallisuudentunnetta ja varaudu vaaratilanteisiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Juusola, A. & Vehkaoja, S. 2018. Kohti muutosta – muutokseen motivoiminen yhteistyössä lapsen ja nuoren kanssa. Teoksessa Hyvärinen S. & Pösö T. (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-kustannus, 167–180.

Keronen, K. & Tanni, K. 2017. Sisältöstrategia – Asiakaslähtöisyydestä tulostu. Helsinki: Alma Talent.

Kinnunen T., Parviainen J., Haho J. & Jolkkonen M. 2019. Ammatillinen kosketus – Kuinka tunnettyötä tehdään. Helsinki: Kirjapaja.

Koivisto, K. 2019. Ohjaus ja dialoginen vuorovaikutus hoitotyössä. ePooki 65/2019. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehittämistyön julkaisut. Artikkelit. Saatavissa: <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2019101132367> [viitattu 25.4.2023].

Kyrönseppä, U. & Rautiainen, J-M. 1993. Lapsi laitoksessa. Porvoo: WSOY.

Laitinen I. & Ollikainen S. (toim.) 2017. Mentalisaatio – Teoriasta käytäntöön. Helsinki: Therapie-säätiö.

Larmo A. 2010. Mentalisaatio – Kyky pitää mielessä. Teoksessa Laitinen I. & Ollikainen S. (toim.) 2017. Mentalisaatio – Teoriasta käytäntöön. Helsinki: Therapie-säätiö, 15–27.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Mönkkönen K. 2007. Vuorovaikutus – dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita Prima Oy.

Mönkkönen, K. 2018. Vuorovaikutus asiakastyössä – Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveystaloudella. Tallinna: Gaudeamus.

Nivala, E. 2010. Lapsen oikeudet osallisuuden perustana. Teoksessa Tanskanen, E. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 51, 18–25.

Nuorten Väylä s.a. Koulupalvelut. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://nuortenvayla.fi/koulupalvelut-2/> [viitattu 15.7.2023].

Nuorten Väylä s.a. Sijaishuolto. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://nuortenvayla.fi/sijaishuolto-2/> [viitattu 15.7.2023].

Nuorten Väylä s.a. Yritys. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://nuortenvayla.fi/yritys/> [viitattu 9.5.2023].

Nurmento, R. & Turpeinen, P. 2016. Terapiasuhteessa olemisen taito. Helsinki: Otava.

Onnismaa J. 2021. Ohjaus- ja neuvontatyö - Aikaa huomiota ja kunnioitusta. 3. uudistettu laitos. Helsinki: Gaudeamus. Saatavilla: <https://kaakkuri.finna.fi/Record/kaakkuri.229342?sid=2958004917> [viitattu 6.5.2023].

Payne M. 2021. Modern Social Work Theory. 5.painos. Iso-Britannia: Red Globe Press.

Parker J. & Ashencaen Crabtree S. (toim.) 2020. Human Growth and Development in Children and Young People – Theoretical and Practice Perspectives. Iso-Britannia: Policy Press.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön - Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf> [viitattu 5.5.2023].

Sesay A. 2013. Voimavara- ja ratkaisukeskeinen näkökulma ohjaustyössä. Artikkelit. elo – Elinikäisen ohjauksen verkkolehti. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Saatavissa: <https://verkkolehdet.jamk.fi/elo/2013/06/07/voimavara-ja-ratkaisukeskeinen-nakokulma-ohjaustyossa/> [viitattu 24.7.2023].

Siegel, D. 2014. Brainstorm – Nuoruuden aivomyrskyn voima ja merkitys. Helsinki: Basam Books Oy.

Sinkkonen, J. 2010. Nuoruusikä. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy.

Sinkkonen, J. 2012. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. (toim.) 2015. Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Duodecim.

Sinkkonen, J. 2018. Kiintymyssuhteet elämänkaareissa. Helsinki: Duodecim.

Sosiaali- ja terveysministeriö s.a. Lainsäädäntö. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://stm.fi/sotepalvelut/lainsaadanto> [viitattu 18.7.2023].

Talentia. 2017. Arki, arvot ja etiikka – Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. E-kirja. Saatavissa: <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/4fb08bf6-d9e1-11ed-bdad00155d64030a> [viitattu 25.4.2023].

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2022. Tilastoraportti 22/2022. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144518/Lastensuojelu_2021_korjattu_07062022.pdf?sequence=5&isAllowed=y [viitattu 18.7.2023].

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2023a. Laki & oikeuskäytäntö. Lastensuojelun käsikirja. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/laki-oikeuskaytanto> [viitattu 18.7.2023].

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2023b. Lastensuojelun palvelujärjestelmä. Lastensuojelun käsikirja. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-palvelujarjestelma#otsikko2> [viitattu 18.7.2023].

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2023c. Lapsen osallisuus. Lastensuojelun käsikirja. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lapsen-osallisuus> [viitattu 17.4.2023].

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2023d. Sijaishuolto. Lastensuojelun käsikirja. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto> [viitattu 26.3.2023].

Timonen-Kallio E. 2019. Professional Residential Child Care Practice – Empirical Investigations and Theoretical Conceptualization as Social Pedagogy Informed Expertise. Väitöskirja. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-3227-3> [viitattu: 16.8.2023].

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2023 – Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf [viitattu 5.5.2023].

Törrönen, L. M. 2018. Hyvinvointia luova vastavuoroisuus. Vertaisarvioitu artikkeli. Helsingin yliopiston tutkimusartikkelit. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://hdl.handle.net/10138/306903> [viitattu 24.7.2023].

Valtioneuvosto 2022. Kestävän kehityksen toimikunnan Agenda2030 – tiekartta. Suomen kestävän kehityksen toimikunta. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2022:9. Kuvailulehti. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-024-0> [viitattu 4.8.2023].

Westerlund-Cook, S s.a. Lapsuusajan haitallisten ja suojaavien kokemusten sekä toivon merkitys systeemisessä ja suhdeperustaisessa työotteessa. Teoksessa Linner Matikka J. & Hipp T. (toim.). 2023. Traumainformoitu työote. Jyväskylä: PS-Kustannus, 83–99.

Viinikka, A. 2014. Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.

Vilen, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2005. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. 1.–2.painos. Helsinki: WSOY.

Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus.

Vilkka H. 2021. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vänskä, K., Laitinen-Väänänen, S., Kettunen, T. & Mäkelä, J. 2011. Onnistuuko ohjaus – Sosiaali- ja terveysalan ohjaustyössä kehittyminen. Helsinki: Edita.

SAATEKIRJE

Hei,

Olemme sosionomi (AMK) opiskelijat Saila Kautoniemi Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulusta ja Laura Oikarinen LAB-ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä omaohjaajuudesta Nuorten Väylässä. Tarkoituksenamme on selvittää mihin suuntaan Nuorten Väylän omaohjaajatyötä halutaan kehittää ja luoda omaohjaajatyön opas, jonka avulla ohjaajat voivat toteuttaa omaohjaajatyötä järjestelmällisesti ja tasalaatuisesti Nuorten Väylässä.

Lähestymme Teitä oheisella kyselyllä, johon toivomme Teidän kaikkien vastaavan, jotta voimme yhdessä luoda vahvan ja laadukkaan tavan toteuttaa omaohjaajatyötä Nuorten Väylässä.

Kyselyjen vastaukset käsitellään anonyymisti, eikä kyselyn vastausten perusteella sinua voida tunnistaa. Kyselyaineisto kerätään vain tätä opinnäytetyötä varten ja niiden hävittämisestä huolehditaan asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua.

Kyselylomakkeessa pyydämme Teitä laittamaan rastin ruutuun, mikäli annatte luvan käyttää antamianne tietoja opinnäytetyössämme.

Kiittäen vastauksistanne, toivomme niitä palautettavaksi **20.5.2023** mennessä.

Yhteistyöterveisin Saila ja Laura

Mikäli Teille herää kysymyksiä, niin vastaamme niihin mielellämme.

Saila Kautoniemi, saila.XXX@esimerkkiosoite.fi

Laura Oikarinen, laura.XXX@esimerkkiosoite.fi

KYSELYLOMAKE HENKILÖSTÖLLE

Olen saanut riittävästi tietoa opinnäytetyöstä ja siihen osallistumisesta. Olen saanut esittää kysymyksiä ja saanut niihin riittävät vastaukset. Tiedän, että kyselyyn osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja voin keskeyttää osallistumisen missä vaiheessa tahansa. Annan suostumukseni ja luvan käyttää antamiini tietoja opinnäytetyössä. Henkilötietoni eivät tule missään vaiheessa ilmi.

Annan suostumuksen

En anna suostumusta

_____

_____

Kysely Nuorten Väylän omaohjaajuudesta Nuorten Väylän ohjaajille

Miten kuvailisit omaohjaajatyötä Nuorten Väylässä tällä hetkellä? Miten kehittäisit sitä?

Mitkä ovat nähdäksesi omaohjaajan tärkeimmät tehtävät omaohjaajuudessa?

Mihin kaipaisit/toivoisit lisäosaamista omaohjaajuudessa?

Mitkä ovat sinun vahvuutesi omaohjaajatyössä?

Minkälaiset tilanteet koet haasteellisimmiksi omaohjaajuudessa?

Mihin erityisesti toivoisit opinnäytetyön tekijöiden kiinnittävän huomiota opinnäytetyössään?

Kiitos ajastasi ja vastauksistasi!

KYSELYLOMAKE ESIHENKILÖILLE

Olen saanut riittävästi tietoa opinnäytetyöstä ja siihen osallistumisesta. Olen saanut esittää kysymyksiä ja saanut niihin riittävät vastaukset. Tiedän, että kyselyyn osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja voin keskeyttää osallistumisen missä vaiheessa tahansa. Annan suostumukseni ja luvan käyttää antamiani tietoja opinnäytetyössä. Henkilötietoni eivät tule missään vaiheessa ilmi.

Annan suostumuksen

En anna suostumusta

_____

_____

Kysely Nuorten Väylän omaohjaajuudesta Nuorten Väylän esihenkilöille

Miten kuvailisit omaohjaajatyötä Nuorten Väylässä tällä hetkellä?

Mihin koet omaohjaajatyön Nuorten Väylässä perustuvan?

Mitkä ovat nähdäksesi omaohjaajan tärkeimmät tehtävät omaohjaajuudessa?

Miten haluaisit kehittää Nuorten Väylässä tehtävää omaohjaajatyötä?

Mihin menetelmäosaamiseen toivoisit lisäosaamista ohjaajille?

Terveisesi opinnäytetyön tekijöille ja mihin erityisesti toivoisit opinnäytetyön tekijöiden kiinnittävän huomiota opinnäytetyössään?

Kiitos ajastasi ja vastauksistasi!

OPPAAN SISÄLLYSLUETTELO

SISÄLLYSLUETTELO

Omaohjaajille.....	2
Omaohjaajatyö on	3
Sijoituksen alussa, Hoito- ja kasvatusvaihe, Sijoituksen lopussa ja Kun nuori siirtyy toiseen sijaishuollon yksikköön tai kotiin	
Omaohjaajatyön peruspilareita ovat	5
Vuorovaikutus, Kiintymyssuhde, Mentalisaatio, Ohjaus ja Osallisuus	
Palaverimuistio	7
Asiakassuunnitelmapalaveri, Tiimipäivä ja Hoitoneuvottelu	
Tutustuminen ja luottamuksen rakentaminen	8
Itsetunto	9
Harjoitus: Oman polun suunnittelu, Minun vahvuuteni	
Motivointi	11
Tunnetaidot	12
Tunnetaitokortit, Harjoitus: Aktiivinen rentoutuminen, Maalaa tunne	
Paha olo/ahdistus	14
Harjoitus: Syvähengitys, Huolisurffaus ja Tunnista tunne kehossasi	
Itsensä vahingoittaminen, itsetuhoisuus	16
Päihteet	17
Harjoitus: Päihtymisen mielihalun tunnistaminen	
Aggressiivisuus	18
KUKIPASO- ja SUTUHAKA – mallit, Harjoitus: Muuta ajatuksiasi jämäkkäiksi ja Tunnista suuttumuksesi vaikutukset	
Hyvinvointi	21
Harjoitus: Tasapainon taulu	
Toiminnallisia menetelmiä	22
Muita hyödyllisiä vinkkejä	23
Tilaa muistiinpanoille	24
Lähdeluettelo	26
Sisällysluettelo	